

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוגהו על-פי כתב-יד) מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמוכן – ללשון הקודש

ל ע"ב

בן בול"ש

אבעבועות

לא ע"א

צ'ינדי"ר¹²

אריג משי

לג ע"א

פרייז"ץ¹³

עניינו: חוסר גינונים ונימוסים מחמת קירבה יתירה שיש ביניהם

Familiar, intimate

לה ע"ב

פליינ"א

מקצועה

PLAINE / Rabot (à polir la gaine de l'épée)

Plane (to polish a sword's sheath)

מ ע"ב

PRIVEZ / Familiers, intimes, privautés

עניינו: חוסר גינונים ונימוסים מחמת קירבה יתירה שיש ביניהם

Familiar, intimate

מר ע"א

גרוז"ה¹⁷

עגור

PLAINE / Rabot (pour fabricants de boucliers)

Plane (used by shield makers)

פליינ"א¹⁴

מקצועה

ESGRATINIER / Égratigner

To scratch, to disintegrate

אישגרטיני"ר¹⁵

לסרוט

ESJALIERE / Escalier, marche

Step, stair

אישזלייר"א¹⁶

מדרגה, מעלה

GRUE / Grue

Crane

גרוז"ה¹⁷

עגור

הערות והארות

15. רש"י ד"ה "גדידה" – רש"י בדברים (יד-א) פירש: "לא תתגודדו – לא תתנו גדידה ושרט בכשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושין". וכתב רבי אליהו מזרחי (שם): "אמר 'גדידה' ו'שרט', כדי לפרש מלת 'גדידה' – שהיא מעין 'שרט'; והם שמות נדרפים".

מ ע"ב

16. רש"י ד"ה "למדרגה" – על הפסוק (בשיר השירים ב-יד) "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה". פירש אבן עזרא: "מדרגה – כמו מעלות... וכן תרגם אונקלוס 'לא תעלה במעלות' (שמות כ-כב) – לא תיסק בדרגין".

מר ע"א

17. רש"י ד"ה "כי כרוכיא" – ברש"י לפנינו מבואר שבעל הכסף הנקרא בארמית "כרוכיא" – הוא זה הנקרא בצרפתית "גרוז"ה", שהוא עגור בלשון הקודש. אולם בנושא זה קיימת מבוכה רבתי. מכמה וכמה מקומות אנו למדים שלפי רש"י כרוכיא (בארמית) אכן זהו גרוז"ה (בצרפתית) אבל אין זה עגור אלא סיס (כלשון הקודש). ראה בירמיהו (ח-ז) מוכרים שם, בין היתר, שני בעלי כסף האחד בשם סיס והשני בשם עגור; התרגום מזהה את פונקציה עם סיס ואת סנוניתא עם עגור, ורש"י מביא דברי התרגום ומוסיף שכרוכיא זהו גרוז"ה, וסנוניתא (בארמית) זהו ארונדיל"א (בצרפתית) והוא-הוא העגור (כלשון הקודש). העיר על כך החיד"ר בפתח עינים בשם תוספות ר"י כתב-יד.

נוסף עוד, שמפירוש הרד"ק בירמיה (שם) ובישעיה (לח-יד) ובשורשיו (שורש 'סוס') – מכל אותן מקומות מוכח שלפי רש"י כרוכיא-גרוז"ה הוא סיס ולא עגור.

המילים "תרגום של עגור" שמופיעים כאן ברש"י מוקשים מאוד, אך אינם הוספה מאוחרת כי הן מופיעות כבר בדפוס ונוציה ר"פ (וכן בתוספות ר"י כת"י הגנ"ל). לכן, לגדול הקושי, יש לשער שאולי כוונת רש"י הייתה לכתוב "תרגום של סיס ועגור" כאשר הכוונה שכרוכיא הוא סיס [ואת המלה "ועגור" הוסיף רש"י להודיענו לאיזה פסוק כוונתו].

לג ע"א

12. רש"י ד"ה "סירקון" – פירושה המילולי של המילה הוא בד משי (ראה במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת כתובות פה ע"ב) וכאן הכוונה לבגד משי יקר עם רקמת זהב.

לג ע"א

13. רש"י ד"ה "גיסין" – למילה הארמית "גיסין" אין תרגום מילולי מדויק בלשון הקודש. עניינה כפי שפירש כאן רש"י: "לבם [של בני מתא מחסיא] גס בחכמים כאילו הם מהם". (ראוי לשים לב לגירסת רש"י, בעוד שבגמרא כתוב: "דגיסין בה רבנן" שמשמעו שהחכמים גס לבם באנשי מתא מחסיא, גירסת רש"י בגמרא היא: "דגיסין בהו רבנן" היינו שאנשי מתא מחסיא גס לבם בחכמים).

לעומת זאת, בשפת האידיש, למשל, יש לזה תרגום כמעט מדויק במילה אחת: "היימיש"; וכן גם בשפה הצרפתית תרגומו במילה אחת: "פרייז"ץ" (המילה במקורה באה במשמעות "חסר", וכאן באה במובן של חוסר גינונים ומחיצת-נימוסים מחמת קירבה יתירה שיש בין שני בני-אדם). במקרה זה, אין כמו מלת הלעז להגדיר במדויק את הביטוי "גיסין".

כאמור, בלשון הקודש אין לכך תרגום מילולי ולכן בלשון הקודש גיירו את המילה הארמית "גיסין" והפכה ל"גס" (כמו במסכת גיטין סא ע"ב ובעוד מקומות – "לבו גס בה"). ומכאן מקור המילה "גיס" ביוחס לקרבת בעל אחותו, או אחי אשתו, או "גיסים" לבעלי שתי אחיות. (ראה בהגהות 'עזר אורי' לרבי יעקב עמרין על ספר החשב, ערך 'גס').

לה ע"ב

14. רש"י ד"ה "רהיטני" – רש"י מפרש שמלקט ורהיטני הם סוגי מקצועות (כלי החלקה). המקלט משמש לצחצוח הנדן (נרתיק הסיף), וברהיטני משתמשים עושי תריסים. נציין, שהרמב"ם בפירושו המשניות (למסכת מכות פרק שלישי משנה ה) מפרש שמלקט הוא כעין מלקחים ורהיטני – כלי ברזל שאינו משרש השער [אלא] כורתו מעיקרו. (על-פי מהדורות קאפח)

לעזי רש"י השלם

EICHEL / Gland (All.)

Acorn (Germ.)

TASCHE / Sac

Sack, bag

אייכל
בלוט בגרמנית

נ ע"א

טשק"א

שק

FRIT / Frit

Fried

BODEKE / Pastèque

Watermelon

GLANT / Gland (fruit de chêne)

Acorn

פרי"ט¹⁸

מטוגן

מו ע"ב

בוזיק"א¹⁹

אבטיח

מו ע"א

גלנ"ט

בלוט (פרי האלון)

הערות והארות

רש"י "אבטיחים – בוזיק"ש [BODEKES] (על-פי כתבי יד מדויקים, ראה אוצר לעזי רש"י לעז
3212). בוזיק"ש הם מה שקרוי בלשוננו אבטיחים. כשיטה זו נוקטים גם האבן-עזרא (שם), הוד"ק
בשורשיו (שורש 'בטח'), והרמב"ם בפירושו למשנה במסכת תרומות (פרק ח משנה ו).
גם הפיענח המדויק ברש"י שלפנינו הוא בוזיק"א (א – אבטיח). בוזיק"א בלשון יחיד, בוזיק"ש
בלשון רבים).

נציין, שיונתן בן עוזיאל (כמדבר שם) מתרגם את האבטיחים במלת "מלפפוניא", וראה עוד
בערך (ערך 'מלפפון') ובערך השלם שם.

18. רש"י ד"ה "כמין ימא לטגני" – במוסף הערוך (ערך 'טגן') כתב שטיגני בלשון ישמעאל
הוא מרחשת, מחבת. ומכאן נבנה הפועל (גם בלשון ישמעאל וגם בלשון חז"ל) לטגן.
נציין, שרבינו חננאל פירש שטיגני הם שמות של שני מקומות ידועים הסמוכים זה לזה.
(הובא בתוספות ד"ה "כמין", בתוספות הרא"ש, בשיטה לא נודע למי, ובחידושי הריטב"א).
ונעיר, שבקרבן העדה (כאן הלכה א, ובגישת פרק ו הלכה ב) הרכיב את שני הפירושים: ימי – ים,
וטיגני – שם מקום סמוך.

מו ע"ב

19. רש"י ד"ה "אבטיח" – בויהריו של האבטיח נחלקו רבותינו הראשונים. בכמדבר (יא-ה) לועז

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוגו על-פי כתיב-יד) מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת (הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה) הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

CHEVESTRE / Licou, licol	פא ע"א	TROPE / Mélodie, air	עא ע"ב
Leash, halter (the part of the harness around the animal's neck)	קרישט"א ²³	Melody, air	טרופ"א ²⁰
REDOISEDURE / Blessure, écorchure	אפטר		לחן, נעימה
Wound, scratch	קידושידון"א	OSEREID / Oseraie (terrain marécageux)	עב ע"א
MALANZ / Plaies	פגיעה, פציעה	An osier (willow) swamp	אשיני"ד
Lesions	מלנ"ץ ²⁴		חורשת ערבות
	פצעים	WIVIER / Vivier (pour poissons)	ויני"ר
TOSER / Tousser	פא ע"ב	A fishing pond	בריכת דגים
To cough	טושי"ר	SORBIER / Sorbier	עג ע"ב
	להשתעל	Sorb tree	שורבי"ר ²¹
FLOCHIEDRES / Cardeurs, peigneurs	פב ע"א		חונר (או חונר)
Wool combers	פלוקייד"ש	BECHEDURES / Coups de bec, piquères	פ ע"ב
BROSDER / Broderie	סורקי צמר, נפצים	Pecks, pricks	ביקידורי"ש ²²
Embroidery	ברושד"ר		ניקורים
	רקמה		

הערות והארות

- פא ע"ב
20. רש"י ד"ה "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים" – טרופ"א. מכאן מקור הביטוי באירוש על מי שקורא בתורה בטעמים שהוא "קורא עם טרופ".
- עג ע"ב
21. רש"י ד"ה "זרדחא דסמיכא למתא" – חונר (או חונר). ראה ר"ש למסכת כלאים פרק א משנה ד.
- פא ע"א
22. רש"י ד"ה "נקורים" – ביקידורי"ש הוא משורש 'מקור' (BEC), היינו: עיסה שהתרגולים נגסו בה במקורן היא עיסה מנוקרת.
- פב ע"א
23. רש"י ד"ה "אפסרה" – בערוך (ערך 'מסר' – ג) מבהיר: 'מוסירה' הוא שם כללי ל"חבל שקשורה בו הבהמה ונמשכת, ופעמים משליכין בקיפול אותו החבל על הבהמה". אך לכל בהמה חבל המתאים לה, ושמות שונים להם: 'אפסר', 'שיר', 'פרומביה'.
24. רש"י ד"ה "וכיבי" – מלנ"ץ (המובא לדוגמה במסכת בבא קמא פג ע"ב) משמעותו: פצע, בלשון יחיד; ומלנ"ץ משמעותו: פצעים, בלשון רבים.
- פא ע"ב
24. רש"י ד"ה "זרדחא דסמיכא למתא" – חונר (או חונר). ראה ר"ש למסכת כלאים פרק א משנה ד. נציין, שבמוסף הערוך (ערך 'זרדחא') פירש שהכוונה כאן לעונד"ן, שהוא פרי דומה יותר לאגס (ראה במשנה כלאים שם).

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה נלאחר שהוגו על-פי כתב-יד] מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה - כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת - באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

ESCHELETE / Sonnette, clochette	אֵשְׁקִילִיטָא ⁵	TENALIES / Tenailles	טֵנַלִי'ש ¹
Bell	זוג (של פעמון)	Pliers, tongs	צבת, מלקחיים
WOLTER / Se rouler	וולְטִי'ר	SOLAZ / Compagnie, société	שול'ץ
To turn around	להתגלגל, להתפלש	Company, society	חברה (קהל-מרעים)
PORCHE / Vestibule, porche	פּוֹרְקָא	SELE / Selle	שֵׁל'א ²
Entrance hall, porch	חדר-מבוא (כניסת הבית)	Saddle	אוכף
WOLTER / Se rouler	וולְטִי'ר	FORJIER / Fouiller, farfouiller	פּוֹרְזִי'ר ³
To turn around	להתגלגל, להתפלש	To search, rummage	לנבור
FOSOIR / Houes, marres	פּוֹשׁוֹי'ר	BEC / Bec	בֵּי'ק ⁴
Hocs, pick-ax	מערר, מכוש	Beak	מקור, חרטום

הערות והארות

3. רש"י ד"ה "נובר" – את הפועל הזה מצינו במסכת שבת (קל ע"א ד"ה "יקרו") במשמעות של "לקרוע, לנקר", ובמסכת ביצה (לג ע"א ד"ה "לחצוץ בו שיניו") במשמעות של "לחצוץ שיניים". כאן מדובר בחזיר הנובר באדמה בחוטמו ועושה בה חור. וראה תוספות כאן (ד"ה "נובר באשפה") שפירש ש"נובר" היינו מכרסם. וכמוֹכֵן ראה במחברת מנחם (ערך "כרש"), דונש (עמוד 33) ותשובות התלמידים (עמודים 36, 43) על הפסוק "יכרסמנה חזיר מיער" (תהילים פ-יד).

4. רש"י ד"ה "ווקרו" – ראה במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת קידושין פ ע"ב.

5. רש"י ד"ה "זוג" – בלשון הקודש: זוג; בארמית: טבלא; ובצרפתית: אֵשְׁקִילִיטָא.

1. רש"י ד"ה "צבתא" – צבת הוא הכלי שתופסים בו, ואילו כאן הגמרא משתמשת במילה צבת לתאר את פעולת התפיסה. כדי להסביר זאת מביא רש"י דוגמה מהשפה הצרפתית שבה הכלי קרוי טֵנַלִי'א (ולפינו בלשון רבים טֵנַלִי'ש) משורש TENERE / tenir שמשמעותו: לאחוז, להחזיק – כך בלשון חז"ל קרוי הכלי 'צבת' והפעולה 'צבתא'.

2. רש"י ד"ה "אוכף" – בנרפס מופיע שול'א, מילה זו בצרפתית משמעותה סוליה (כפי שלועז רש"י במסכת ברכות מג ע"ב ד"ה "גילדא", ובעוד מקומות), כאן הלעז הנכון הוא שיל'א שמשמעותו אוכף.

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוטו על-פי כתב-יד)

מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת

(הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה)

הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

מו ע"ב	וט ע"ב	אִינְפֹנְדְרִיָּא	ENFONDRE / Maladie des intestins	טִינְלִיָּשׁ	TENALIES / Tenailles
שלשול (מחלת מעיים של בהמות)	Intestinal disease	צבת, מלקחיים	Pliers, tongs	ס ע"א	נה ע"א
פֶּאז'ן	PAON / Paon	פִּילָא ⁷	PELE / Pelle	סא ע"ב	פִּירְדְרִיָּץ ⁶
טווס	Peacock	רחת, את-חפירה	Shovel, spade (a flat blade with a long handle)	PERDRIZ / Perdrix	חֲגֵלָה (קֹרֶא)
פִּי"ק	Partridge	קֹנְקִישׁ ⁸	CONCHES / Auges, bassins	סב ע"ב	מקור, חרטום
מקור, חרטום	BEC / Bec	אִישׁ טִינְלִיָּא	ESTENCELE / Étincelle	ניצוץ	Spark

הערות והארות

ראוי לציין, שתוספות במסכת עבודה-זרה (שם) הקשו על רש"י מהפסוק בישעיה (ל-כד) "אֲשֶׁר זֹכֶה בְּרַחַת וּבִמְנוּחָה", שממנו משמע שהכלי 'רחת' אינו הכלי שעמו זורים את התבואה. אולם רש"י (בישעיה שם) מבאר את הפסוק לשיטתו ש'רחת' 'רמורה' הם שני כלים ושניהם משמשים לזריית התבואה כדי לנקותה היטב מן המוך. רחת היא פִּילָא (היינו, קלשון להיפוך התבואה) ומורה היא נוֹץ (היינו, סל נצרים ששמים עליו את התבואה כדי שהרוח תזרה ממנו את המוך, עיין עוד ברש"י ירמיה טו-ז).

סא ע"א

8. רש"י ד"ה "באגני" – ראה רש"י שופטים ד-יא ד"ה "אֵלֶּן כְּצִעֲנִים", וזה לשונו: "אגני – גבים, כמין גומות שהמים נקבצים שם, אגני דארעא מקרון".

נה ע"א

6. רש"י ד"ה "פסיוני" – בשמואל-א (כו-כ) "כֹּהֵן יִדְרֹף הַקֶּבֶץ בְּהִירִים", ופירש רש"י: "עוף ששמו קורא, ובלעז פִּירְדְרִיָּץ. וכן 'קרא דגד ולא ילד' (ירמיהו יז-יא)".
אלא שיש להעיר, שבירמיהו (שם) לועז רש"י את ה'קרא' 'קק'י גְלוּצָנָט" שהוא: קוקיה מקרקרת, ולא פִּירְדְרִיָּץ? (וראה אוצר לעזי רש"י 3679).
7. רש"י ד"ה "להוי כזורה" – במקומות אחרים בש"ס מסביר רש"י שהרחת משמש לזריית המוך מן התבואה "כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת וזורק כלפי מעלה והרוח מנשבת ודוחפת המוך למרחוק". (ראה רש"י בבבא-בבא כד ע"ב ד"ה "שאינו זורה ברחת", ובבבא-מציעא קה ע"א ד"ה "הרחת", ובעבודה-זרה טו ע"ב ד"ה "המורה").

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה [לאחר שהוגו על-פי כתב-יד]

מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת

[הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה]

הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

TUDELS / Tuyaux, tiges

Pipes, stems

CHANPANIE / Campagne

Plain, open country

ALEDOIR / Galerie, balcon

Gallery, balcony

MARCHE / Frontière, limite

Border, frontier

JENCIVES / Gencives

Gums

MALANT / Plaies

Lesions

ALOEN / Aloès

Aloe (plant)

RESINE / Résine

Resine (of tree)

RETREIST / Se rétrécit, se contracte

Shrinking

טוֹדֵלִישׁ¹²

צינורות (כאן במשמעות גבעולים)

פא ע"ב

קַנְפַּנִּי"א¹³

מישור

פב ע"ב

אֶלְדוֹי"ר

מרפסת, אכסדרה

פג ע"א

מַרְקָ"א

גבול, סוף מדינה

ז'ינְצִיבִּישׁ¹⁴

חניכיים

פג ע"ב

מַלְאָ"ט

פצעים

פה ע"א

אֶלּוֹאִי"ן¹⁴

אֶלְנִי (צמח נוי שזרעיו משמשים לרפואה)

רִישִׁינִי"א

שרף-עץ

פה ע"ב

רִיטְרֵיסְט¹⁵

מצטמק, מתכווץ

ESTENCELE / Étincelle

Spark

REDONIER / Rogner

To trim

MOTES / Mottes (de terre)

Clods of earth

TIULES / Tuiles

Tiles

PLAINDRE / Lament, gémir, plaindre

To lament, to complain, to groan, to moan

FROTTER / Frotter

To rub

FENOGRÉ / Fenogrec (plante)

Fenugreek (a Greek trefoil used as spice)

GORGE / Engin de pêche

Fishing trap

WENE / Engin de pêche (all.)

Fishing trap (Germ.)

אֵישְׁטִינְצִיל"א

ניצוץ

טו ע"ב

רודוֹנִי"ר

לקצץ, לקטום (ענף)

סט ע"א

מוֹטִישׁ⁹

רגבי אדמה

טִיּוּלִישׁ⁹

רעפים

פ ע"א

פְּלִינְדֵר"א¹⁰

לגנות, לללל

פ ע"ב

פְּרוֹטִישׁ"ר

לחכך, לשפשף

פא ע"א

פִּינוֹגְרִי"א¹¹

גרגרנית יוונית (חילבה)

גוֹרְזִי"ז

מלכודת לדגים

וִינִי"א

בגרמנית: מלכודת לדגים

הערות והארות

12. רש"י ד"ה "כאן" – השווה לרש"י במסכת שבת (קנה ע"א): "זירין דארזא – ענפים לחין של ארז".

פא ע"ב

13. רש"י ד"ה "וכן אתה מוצא בכנעני" – ראה רש"י בישעיהו מ"ד ב'קנע' – קנפני"א בלעז, ארץ חלקה ושוה". וכן הוא ברש"י שם סג-יד.

פה ע"א

14. רש"י ד"ה "אהלא" – ברש"י במסכת בבא-מציעא (פא ע"א ד"ה "אהלוי") מבואר שצמח זה שימש גם לכיבוס בגדים.

15. רש"י ד"ה "צמתה" – ראה רש"י במסכת נדה (ג ע"א) שביאר במלת לעז זו את המלה "כוכי". וראה עוד ברש"י במסכת גיטין (מב ע"ב) ובמסכת קידושין (כד ע"ב) "צמתה – יבשה", כנראה הכונה הכהו על ידו ויבשה, כלומר הצטמקה כי היא לא מתוחה.

9. רש"י ד"ה "חרסית" – ראה רש"י בשמות ה-ז 'לכבים' – טיוליש בלעז, שעושים מטיט ומייבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן.

10. רש"י ד"ה "גונח" – על הפסוק "וילוננו" (שמות טו-כד) קובע רש"י: "דרך לשון חלונה להסב הדיבור אל האדם, מתלונן מתרעם, ולא אמר לונן, רועם. וכן יאמר הלועז: דיקוקפלינש"ט ש"י, מוסב הדיבור אליו באמרו ש"י". על-פי זה אין לתרגם את פְּלִינְדֵר"א בלשון התפעל – מתייפח, מתאונן, שאם-כן היה לרש"י לומר פְּלִינְדֵר"א ש"י. אלא כאן הוא שם הפעולה – לגנוח, לללל.

מלת לעז זו מתאימה לפירושו של רש"י ש"גונח" זו צעקה או יללה הבאה מתוך כאב לב (ומפני כך עלולה להיקצר נשמתו). וראה עוד ברש"י במסכת ראש-השנה לג ע"ב ד"ה "מאן".

פ ע"ב

11. רש"י ד"ה "תלתן" – התלתן הוא צמח מספוא שגרגריו משמשים גם לרפואה ולחבלין. בימינו הוא נקרא: גרגרנית יוונית משום שמוצא הצמח מיוון. וגם שמו בצרפתית (Fenogrec) רומז לכך, כי הסימט grec משמעותה יווני.

לעזי רש"י השלם

צב ע"א

ESLOISEDURE / Endroit de l'entorse

אִישְׁלוּשִׁידוֹךְ"א¹⁶

(חזור ל) מקום ממנו נותק; כלומר למקום ששם היה הנקע

Location of the sprain

צב ע"ב

ESTORNEL / Étourneau

אִישְׁטוֹרְנִי"ל

Starling

זרזיר

MOTE / Motte (de terre)

מוֹט"א¹⁷

Clod of earth

רגב אדמה

הערות והארות

צב ע"ב

17. רש"י ד"ה "לא חשדי ביה קלא" – ראה בפירוש (המיוחס ל) רש"י במסכת תענית ד ע"א "ואפילו לפרצידיא דתותי קלא – הגרעין שתחת גושה של קרקע".

צב ע"א

16. רש"י ד"ה "לשפא" – ראה רש"י במסכת שבת (קמז ע"א) "נפרקה – אִישְׁלוּשִׁידוֹךְ"א בלעז, שיצא העצם מפרק שלו".

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוגדו על-פי כתב-יד)

מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת

(הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה)

הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

LIME / Lime	לימ"א ²²	FELTRES / Feutres	פִּלְטְרִי"ש
File	פצירה	Felts	לברים (מצעים של לבד)
ECRENER / Créneler, entailler	אֵינְקְרֵינִי"ר	JARPIR / Étirer, désagréger	זֶרְפִּיר
To notch, slash	לסדוק	לפורר, למתוח (לחבוט ולהפריד קני פשתן או צמר מפסולתם לשם הכשרתם לטווייה)	
FLOCHIER / Peigner, carder	פְּלוֹכִי"ר	To unravel	שב"ן ¹⁸
To comb, card	לסדוק (צמר)	SAVON / Savon	סבון
FOLEDURES / Foulage (de la lessive)	פּוֹלִידוּרִי"ש ²³	Soap	צד ע"א
To press (laundry)	דריכות (לשם כיבוס)	ESCOVER / Balayer	אֵשְׁקוֹבִי"ר ¹⁹
COINZ / Coin, pour frapper les monnaies	קוֹיִנְ"ץ ²⁴	To sweep	לטאטא
Engraved stamp (for coining money)	חותם (לטיבעת מטבעות)	TRONCHES / Tronches, bâches	צד ע"א
SAVON / Savon	שב"ן	Logs, trunks	טְרוֹנְכִי"ש
Soap	סבון	ESCOVE / Balai	גורי עץ, עץ גיזום
CRO / Safran bâtard	קֶר"ו	Broom	אֵשְׁקוֹב"א ²⁰
Crocus, saffron	כרכום הגינה	PLATE / Lingot	מטאטא
GUESDE / Guède	גִּישְׁד"א	Ingo	צד ע"ב
Isatis (plant)	אֵיסְטִיס (צמח שמשורשו מפיקים צבע כחול, אינדיגו, לצביעת אריגי צמר)	ESFREIER / Effacer	פֶּלֶט"א
ENPLASTRE / Emplâtre	אֵינְפֶּלְסְטֶר"א	To erase	מטיל, עששית
Plaster	רטייה, תחבושת (רטובה)	MARTEL / Marteau	צד ע"א
		Hammer	אֵשְׁפֶרִי"ר ²¹

הערות והארות

22. רש"י ד"ה "בשופינא" – על הפסוק (שמואל א יג-כא) "וְהָיְתָה הַפְּצִירָה פִּים לַמַּחְשָׁוֹת וְכוּ'", תרגם יונתן "וְהָיָה לְהוֹן שׁוֹפִינָא וְכוּ'". ושם ברש"י פירש מדוע נקרא שמה 'פצירה', "שיש לה הפצר [נ-] לשון ריבוי פיות, כלומר: פיות וחידודים הרבה". וראה עוד ברש"י עמוס א-ג.

צד ע"א

23. רש"י ד"ה "לבטושי" – משמעותו הרחבה של הלעז הוא: דריכות (לשם כיבוס, או זחלים וענבים), רישות (תבואה) כבישות (עור). כאן הכוונה לדריכה לשם כיבוס. וראה עוד ברש"י יהושע טו-ז "אֶל עֵין רוֹגֵל – מעין הכובסים, וקורא את הכובס 'רוגל' על שם שבוטע את בגדי הצמר ברגליו. פולון [FOLON] בלעז". פולון כאן הוא כובס. פולידור"ש [FOLEDURES] הוא מאותו שורש של המלה פולון [FOLON].

צד ע"ב

24. רש"י ד"ה "סיכתא" – קוֹיִנְ"ץ בצרפתית הוא גם בקצרה קוֹיִין (לשניהם מובן אחד – חותם לטיבעת מטבעות) כפי שהביא רש"י במסכת בבא-מציעא מד ע"א ובעוד מקומות.

18. רש"י ד"ה "צפון" – ראה רש"י בישיעהו (א-כה) על הפסוק: "וְאֶצְרֶף בְּכֹר סִינִינְךָ" – לשון בורית שב"ן בלעז.

צד ע"א

19. רש"י ד"ה "חייב בפרט" – ראה רש"י בישיעהו (יד-כג).

צד ע"א

20. רש"י ד"ה "חופינא" – אֵשְׁקוֹב"א, משמעותו: מטאטא; אֵשְׁקוֹבִי"ר (הובא לעיל צד ע"א ברש"י ד"ה "חייב בפרט"), משמעותו: לטאטא; אֵשְׁקוֹבִי"ש (הובא במסכת שבת קכד ע"ב ד"ה "מכבולת"), משמעותו: מטאטאים.

צד ע"א

21. רש"י ד"ה "השף" – פֶּרִיִי"ר משמעותו לשפשף, ובתוספת אִי"ש משמעותו לשרש אחרי, להעלימו ולמוחקו על-ידי שפשוף.

לעזי רש"י השלם

POINZ / Points (avec l'aiguille)	פּוֹינְץ	WOMITE / Vomitif	וּמִיטָא ²⁵
Stitch	תפרים	Vomitory, emetic	סם הקאה
LICES / Lices	לִינְיָשׁ ²⁸	REDELJIER / Transvaser	קטו ע"ב
Heddles	חוטרים	To decant	רִידוֹנִי ²⁶
LUMESELS / Pelotons de fil	לומִישֶׁלִּי ²⁹		לערוח
Balls of thread	פקעות חוטרים	PRUNES / Prunes	קטו ע"ב
TRAMES / Trames	טְרַמִּי ³⁰	Plums	פְּרוֹנִי ²⁷
Woofs, threads	עֶרֶב, מְטוּהַּ הָעֶרֶב	ADRELCEs / Arroche (fruits de)	שזיפים
TRECES / Tresses (de lin non filé)	טְרִיצִי ³¹	(Fruits of) orache	אֲדְרִינִי ³²
Braids (of unwoven flax)	צמות (כאן הכוונה למקלעות של פשתן טווי)		[פירות של] מלוח (שיח-בר)
FELTRES / Feutres	פִּלְטְרִי ³³	TAPID / Tapis, pièces de tapisserie, couvertures	קטו ע"א
Felts	לבדים	Carpet, rug, cover	טפִי ³⁴
RODONIEDURES / Rognaures (de cuir)	רודוֹנִידוֹרִי ³⁵		מצע, מרבד, ציפוי, שטיח
(Leather) trimmings	שאריות (שנקטעו מהעור בשעת עיבודו)	JARDONS / Chardons	קטו ע"א
SERE / Scie	שֵׁרָא ³⁶	Thistles	זִרְדוֹנִי ³⁷
Saw	מסור	FOLONS / Foulons (la lessive)	קוצים
TARIEDRE / Tarière, perceuse	טריִידֶר ³⁸	(Laundry-) pressers	מולוֹנִי ³⁹
Drill	מקדח (כלי ברזל שקורחים בו לעשות נקב בעץ או באבן)	DOLEDOIRE / Doloire (sorte de hache)	כובסים על ידי דריכה
PLEINE / Rabot	פְּלִינִי ⁴⁰	Adze (a kind of axe)	דוֹלִידוֹרִי ⁴¹
Plane	מקצועה	TENVES / Minces, maigres	מעצד (מעין גרון)
		Slims, thins	טִינְבִי ⁴²
			דקים, רזים

הערות והארות

²⁷ רש"י ד"ה "מעצד" – מפירושי רש"י בישעיהו (מד-יב) ובירמיהו (י-ג) עולה שקעצד הוא שם כללי לכל סוגי הגרוננים וחלוי באיזה הקשר הוא נאמר. כשהוא בידיו של חלש-פרץ (נפח) הוא "אחד מכלי הנפחים" וכשהוא בידיו של חלש-עצבים (נגר) הוא דולידור"א. (וראה בביאור המילות למלבי"ם בישעיהו שם).

²⁸ רש"י ד"ה "גירין" – המלה ליצ"ש במשמעות חוטרים נכנסה לשימוש גם בלשון התנאים. ראה בתוספתא מסכת נגעים (פרק ה תוספתא ט) "הליצין שבפקעת", ופירש הגר"א: "החוטין הכרוכין על הפקעת".

²⁹ רש"י ד"ה "פקעיות" – רש"י במסכת סוכה (ט ע"א) מסביר מה הן הפקעיות: "כדוריות של חוט, לְמַוְשֵׁל וְלִמְוִשֵׁל"ל. לְמַוְשֵׁל וְלִמְוִשֵׁל"ל הם היגור-הן: סליל חוט שמקופל וצורר ככורו.

³⁰ רש"י ד"ה "מגירה" – ראה רש"י בישעיהו (י-טו) "מְשֹׁר - שֵׁרָא" בלעז.

²⁵ רש"י ד"ה "אפיקטויוזין" – ברש"י סוכה (מ ע"ב) מבואר שמלת אפיקטויוזין מורכבת משלוש מילים: אפיק טפי זין – הוציא עודף המזון. "מזון האוכל יותר מדאי מוציא ומקיא".

²⁶ רש"י ד"ה "ביסתרקי" – רש"י מפרש שביסתרקי הן "כלי בית" וכדי להבהיר כוונתו השתמש במילה הצרפתית טפִיִּד, שמקורו ביוונית במשמעות "כיסוי", היינו ש"כלי בית". הכוונה לבדים ששימשו ככיסוי לרהיטים לצורך ישיבה או שינה עליהם. (וראה עוד במקומות נוספים בהם השתמש רש"י המלה הלעז טפִיִּד, כגון: ברש"י למסכת תענית כא ע"א ד"ה "מך" – "תכשיטי צמר לישן בהם", לבבא בתרא יג ע"ב ד"ה "פילכא" – "תכשיטי ספסלים").

ולעזר, שמה שפירש רש"י במסכת בכורות (ח ע"ב ד"ה "ביסתרקי") שביסתרקי הן כסאות – כונתו, לכיסאות מרופדים.

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה ולאחר שהוגחו על-פי כתב-יד מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה - כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת - באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

<p>FLANCHE / Flanc Flank</p>	<p>כג ע"ב פִּלְנָח"א⁵ כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה)</p>	<p>FERNJES / Franges Fringes</p>	<p>ד ע"א פִּרְנָז"ש¹ ציציות (חוטמים שבקצוות האריג)</p>
<p>ORTIES / Orties Urtica, nettles</p>	<p>כד ע"א אורְטִיָּא"ש⁶ קמשונים, סרפדים (מיני קוצים)</p>	<p>CHEVESTRE / Licou, licol Leash, halter</p>	<p>ח ע"ב קִיבִּישְׁטֶר"א² אפסר</p>
<p>PUTEIS / Putois Polecat, skunk</p>	<p>כד ע"ב פּוּטִיִּישׁ⁷ בואש</p>	<p>CHEVECINE / Têtère, harnachement de la tête Head-stall</p>	<p>ט ע"א קִיבִּיצִין"א³ רתמת הראש</p>
<p>ESCLUSENT / Barrent par une écluse Blocking by a dam</p>	<p>כד ע"ב אִישְׁקְלוּשִׁין"ט סוכרים (עושי סָכָר)</p>	<p>TASCHE / Sac Sack, bag</p>	<p>כ ע"ב טִשְׁקָ"א⁴ שק</p>
<p>WOLTUR / Vautour Sog של עופות דורסים הכולל מינים אחדים, כמו: חסידה, רָחֶם, עזניה</p>	<p>כד ע"ב וּלְטוּר"ד⁸ סוג של עופות דורסים הכולל מינים אחדים, כמו: חסידה, רָחֶם, עזניה</p>	<p>RISTES / Paquets de lin peigné Bundles of combed flax</p>	<p>כא ע"א רִשְׁטִין"ש אגודות פשתן מגופצות</p>
		<p>POPEDES / Paquets de lin peigné Bundles of combed flax</p>	<p>כא ע"א פּוֹפִידִין"ש אגודות פשתן מגופצות</p>

הערות והארות

- ד ע"א
1. רש"י ד"ה "בכרכשתא" – ראה רש"י במסכת שבת צג ע"ב (ד"ה "קנה גרדי") שפירש: "הוא העולה ויורד בשתי".
- ח ע"ב
2. רש"י ד"ה "מוסירה" – בלשונות חז"ל 'מוסירה' הוא שם כללי ל"חבל שקשורה בו הבהמה וגמשכת, ופעמים משליכין בקיפול אותו החבל על הבהמה". אך לכל בהמה חבל המתאים לה, ושמות שונים להם: 'אפסר', 'שיר', 'פרומביה'. (ערוך ערך 'מסר' – ג).
- ט ע"א
3. רש"י ד"ה "ובית פגיה" – לשון הערוך (ערך 'פג' – ה): "רצועות של מוסרה הנתונות על לחיה ועל פדחתה".
- כ ע"ב
4. רש"י ד"ה "טליקא דסבי" – השווה לדברי הרמב"ם בפירושו המשניות למסכת מעילה (פרק ו משנה ב; כא ע"א): "גלוסקמא – שק קטן, או הדומה לו". ובפירושו למשנה במסכת גיטין (פרק ג משנה ג; כז ע"א) הרמב"ם מוסיף לתאר: "הם כלים שמניחים בהם השטרות" (על-פי מהדורת קאפח).
- כג ע"ב
5. רש"י ד"ה "או דרפקא" – ראה ברש"י יהושע (יט-יב) על מיקומם של הכסלים, ובהשאלה 'קִסְלָת תָּבֵר'.
6. רש"י ד"ה "דקרחו ביה חלפי" – ראה רש"י בישיעהו לז-יג.
- כד ע"א
7. רש"י ד"ה "ברדלס" – במסכת בבא קמא (טז ע"א) דנה הגמרא בזיהוי של הברדלס. מסקנת הסוגיה נתונה לשני פירושים שהובאו ברש"י שם, לפירוש הראשון ברדלס הוא צבוע וזכר ולפירוש השני (וכן פירש רבינו חננאל שם) הוא צבוע נקבה. ונקרא צבוע "לפי שעשוי בגוונים ובמיני צבעים" (רד"ק בשמואל"א יג-יח) "והוא בעל גוונים מחולפים כמנין ימות החמה" (מצודת ציון שם). לשני הפירושים, הברדלס הוא האפעה שהוא "מין שרץ רע ומוזיק" (ראה רש"י בשמואל"א שם).
- כד ע"ב
8. רש"י כאן הביא שני פירושים לברדלס: א. צבוע (סחם); ב. פוֹטִיִּישׁ שבתרגום ללשון הקודש הוא בואש.
- כד ע"ב
9. תוספות במסכת סנהדרין (טז ע"ב סו"ה "והברדלס") כתבו שישנם שני סוגי ברדלס: האחד, הוא אפעה (סוג נחש) והוא מסוכן ועלול להרוג בני אדם; השני, מסוכן פחות והוא פוֹטִיִּישׁ שהוא "חיה קטנה כעין חולדה".
- כד ע"ב
10. רש"י ד"ה "דיו" – דיו, או דיה, הוא שם כולל לסוג של עופות דורסים. סוג זה כולל כמה מינים: חסידה (בחולין סג ע"א "החסידה – זו דיה לבנה; רש"י זכריה ה-ט), אנפה (בחולין שם "האנפה – זו דיה רגזנית"), קפף (רש"י ברכות נח ע"ב), ועוד. סוג זה של עופות נקרא בצרפתית וּלְטוּר, ובמלונים מציינים כגון: חסידה, רָחֶם, עזניה, ועוד. (והשווה לדברי רש"י בישיעהו לז-טו "דיות – וּלְטִיִּקֶשׁ בלעז").

לעזי רש"י השלם

USER / User To wear out	אִשְׁיָר לבלות, לשחוק	ESCHELONS / Échelons Steps	כ"ע"א אִשְׁקִלוֹן ⁹ מדרגות, מעלות, שליכות
CHEVILLE / Cheville, tenon Peg, Hook, Wedge	ל ע"א קִיבִּיל ^א יתד, וו	ESTERLES / Cordons, lacets Laces, strings,	כ"ע"א אִשְׁטִירִלִּי ^ש רצועות, שרוכים
COUPLE / Couple Couple	קוּפֶּל ^א זוג, צמד	PLATE / Lingot Ingot	פֶּלֶט ^א מטיל, עששית
WADILS / Pelles à feu Scoops, shovels	ל ע"ב נִדְלִי ^ש ¹⁰ יעים, מגריפות	REDOISIER / Blesser (écorcher) le dos d'un âne To blunt, defect (a donkey's back, by an improper saddle)	כ"ע"ב רִדְוִישִׁי ^ר לשרוט, לפצוע (את עור החמור)
MOTE / Motte (de terre) Clod of earth	ל ע"ב מוֹטָא ¹¹ רגב אדמה	WERUE / Verrue A wart	וִירוּאָה יבלת
POSTERNE / Poterne, petite porte Postern, small door	לג ע"א פוֹשְׁטִירְנָא פשפש	SOLAZ / Compagnie, société Company, society	כ"ע"א שׁוֹלָץ חברה (קהל-מרעים)
		ENTREMETRE / S'occuper de To deal with	כ"ע"ב אִנְטְרִימֵטְרָא להתעסק

הערות והארות

המגרפה: "כמין כסוי הקדרה של מתכת דק, ולו בית-יד. נדיל".

כ"ע"א
9. רש"י ד"ה "כסולם" – מדרגות – ראה רש"י ביחזקאל לח-כ, ובשיר השירים ב- יד;
מעלות – ראה רש"י בשמות כ-כג.

ל ע"ב
11. רש"י ד"ה "לא תשודי ביה קלא" – ראה בפירוש (המיוחס ל) רש"י במסכת תענית
ד ע"א: "ואפילו לפרצידא דתותי קלא – הגרעין שתחת גושה של קרקע".

ל ע"א
10. רש"י ד"ה "מגריפות" – נדיל^ש. בפרשת תרומה (שמות כו-ג) מתאר רש"י את

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוגהו על-פי כתיבם) מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה – כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת – באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

HOMLON / Houblon Hop(s)	הוֹמְלוֹן ¹⁵ כשות	FOSOIRS / Houes, marres Hocs, pick-ax	פּוֹשׁוֹרִין ¹¹ מעדרים, מכושים
FLADON / Flan, disque à imprimer par pression Flong, a pre-stamped coin	מֵרֶדוֹן ¹⁶ עשת, מטריצה	ESMELEL / Devenir aigre (en parlant du miel) To turn sour (honey)	אֵשְׁמֵלִי ¹² אבר את טעם הדבש (התקלקל)
COIN / Coin, pour frapper les monnaies Engraved stamp (for coining money)	קוֹיִן ¹⁷ חותם (לטביעת מטבעות)	REDOISEDURE / Blessure, écorchure Wound, scratch	רִדּוֹשִׁינִי ¹³ שריטה, פציעה
CONREIDER / Équiper, pourvoir des choses nécessaires To equip, to provide necessary things	קוֹנְרֵידִי ¹⁸ לדאוג ולהמציא את הדברים הנחוצים	MIL / Millet Millet	מִיל ¹⁴ רוחן
ESTENCELES / Étincelles Sparks	אֵשְׁטִינְצִילִי ¹⁵ ניצוצות	ARZILE / Argile, boue Clay, mud	אֲרִזִּילִי ¹⁶ חֲמָר, טיט אדום
ERES / Arrhes Down payment	אֲרִישִׁי ¹⁷ דמי קדימה	FOISON / Foison, abundance Abundance, plenty	פּוֹיִשׁוֹן ¹⁸ שפע
FERMANCE / Caution, gage Guarantee, security	פִּרְמָנְצָא ¹⁹ משכון, ערבון	ESCRIN / Écrin, coffre, cassette Chest, (jewelry) box	אֵשְׁכְרִינִי ¹⁹ נרתיק, קופסה [בדרך כלל לחשיטים]

הערות והארות

15. רש"י ד"ה "כשותא" – כשמדובר בבעלי-חיים, צמחים, או עצמים, נעזר רש"י בלעז כדי להסביר (בעיקר לדוברי צרפתית) במה מדובר. במקרה שלפנינו הצורך בלעז כפול: א. והו צמח שאינו מוכר כל כך, כפי שכתב רבי יצחק דסימפונט (הובא באור זרוע חלק ראשון הלכות גדה דף נ ע"א סימן יא): "כשות זה – איני יודע מהו?". ב. כדי שלא נחליף את ה'כשות' ב'קישות' – אלה הן שני סוגי צמחים שונים: הקישות – הוא (פרי) הקישואין; ואילו הכשות – הוא עשב הגדל על גבי שיחים קוצניים (כן פירש רב האי גאון, הובא באור זרוע שם, והועתק בערוך ערך 'כשות'). בעשב זה השתמשו לתעשיית השכר, ואף ייחסו לו סגולות רפואיות (מוסף הערוך שם). במוסף הערוך העיר שמקורה של המלה 'כשות' הוא בארמית, ומשם הועתקה לערבית, יוונית, רומית, וגם ללשון-הקודש.

16. רש"י ד"ה "ואפרנסם" – שם העצם "פרנסה" בצרפתית הוא קוֹנְרֵידִי [CONREID], והפועל "לפרנס" בצרפתית הוא קוֹנְרֵידִי [CONREIDER].

12. רש"י ד"ה "והרביש" – "מִיל" הוא דבש בצרפתית [MEL / Miel], המלה מילייר משמעותה עשיית דבש אלא שהקידומת "אֵיש" הופכת את המשמעות לשלילית, נתקלקל הדבש. במלת לעז זו רוצה רש"י לפרש שמלת "הרביש" שמשמעותה לכאורה נעשה דבש היא מהמילים המתאפכות מבנין לסתירה (כמו "לדשנו", ועוד. ראה רש"י שמות כו-ג) ומשמעותה בלשון-קודש כפולה גם נעשה דבש וגם נתקלקל הדבש.

13. רש"י ד"ה "דוחן" – להעיר מרש"י ביחזקאל כו-ז שכתב: "ראיתי בספר יוסף הכהן [יוסיפון סוף פרק לח] עץ אפרסמון הוא פנג", וראה שם ברד"ק שהקשה על כך.

14. רש"י ד"ה "גרגישתא" – הטיט האדום שימש לעשיית חביות (כפי שרש"י מביא כאן), ולעשיית חותמות על שקי כסף, או על מכתבים (פירוש הרמב"ם למסכת שבת פרק שמיני משנה ה; פ ע"ב).

FERNJES / Franges

Fringes

פֶּרְנִיזָה

ציציות (חוטמים שבקצוות האריג)

BENDELS / Ceintures, bandes

Bands, belts

נא ע"א
פֶּיִנְדִּילִי¹⁷

סרטים, רצועות

ENPESER / Empeser

To starch

אֵינְפִישִׁי¹⁹

לעמלן

PRUNES / Prunes

Plums

ס ע"ב
פֶּרְוִי¹⁸

שזיפים

OVREZ / Ornées de dessins de couleur

Decorated drawings of colors

אֹבְרִיץ

בגדי צבעונים ארוגים

ESTRELIER / Étriller

To curry, scrub

ס ע"ב
אֵישְׁטְרִילִי¹⁸

לקרצף

הערות והארות

ס ע"ב

19. רש"י ד"ה "לכסכוס" – רש"י במסכת זבחים (צד ע"ב) פירש מהו "כסכוס", וז"ל: "כסכוס – משפשף צדו זה על צדו זה, כדרך המכבס בגדים – אוהו הבגד בשתי ידיו ומשפשף". יש להעיר, במסכת מועד קטן (י ע"ב) מביא רש"י על הפועל "כסכוס" את הלעז קוֹבֵּלִי"ר כדי להדגיש שהכיבוס הזה נעשה בחוץ גיגית. כי שורש הלעז קוֹבֵּלִי"ר [CUVELER] הוא קוֹב [CÙVE] שמשמעותו 'גיגית' וקוֹבֵּלִי"ר הוא להשתמש בגיגית / לכבס בה. אכן חוספות שם (בר"ה "כסכוס") הביאו בשם רש"י את הלעז המופיע כאן: אנפשי"ר, (וצ"ל אֵינְפִישִׁי"ר) שמשמעותו לעמלן. וראה עוד שם בתוספות ובמדור 'לעזי רש"י השלם' שם.

נא ע"א

17. רש"י ד"ה "ורשכי" – "קשורי משי" יכול להיות מובנם חבילות בד משי כפי שפירש מסורת הש"ס כאן, או מטפחות משי (שקושרים בהם את השער והראש) כפי שפירש רבינו גרשום (הובא בערוך ערך 'ורשכי'). ברם, רבינו חננאל (הובא בערוך שם ובשיטה מקובצת כאן) פירש ש"ורשכי" הן מרגליות.

ס ע"א

18. רש"י ד"ה "שיסקי" – גם במסכת יומא פא ע"א (ד"ה "שופין") לעזו רש"י פֶּרְוִי"ש. אך צריך עיון מבבא בתרא כא ע"ב שפירש רש"י: "שיסקי – שקדים".

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאותיות נכון, ומנוקדים להגייה נכונה (לאחר שהוגדו על-פי כתב-יד)

מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה. ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת

[הצרפתית העתיקה - כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת - באות קטנה]

הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

FOSOIR / Houes, marres	מושׁוֹיִר	PRUNES / Prunes	פְּרוֹנִיטִי ¹⁸
Hocs, pick-ax	מערד, מכוש	Plums	שזיפים
CHALDIERE / Chaudière pour bouillir ou cuire	קֶלְדִיר ²¹	ESTRELIER / Étriller	אִישְׁטְרִילִי ¹⁹
Cauldron, boiler for heating or cooking	דוד חימום (גם לבישול)	To curry, scrub	לקרצף
MATONS / Morceaux de terre glaise de potier	מֶטוֹנִי ²²	FERNJES / Franges	פְּרִנִיטִי ²⁰
Clods of clay to make jugs	גושים של טיט (שעושים מהם כדים)	Fringes	ציציות (חוטם שבקצוות האריג)
CONTREDE / Contrée, région	קוֹנְטְרִיד ²³	ENPESER / Empeser	אִינְפִישִׁי ¹⁹
Country, region	פלך, מחוז	To starch	לעמלן
REITWAGE / (All.) Véhicule de transport de personnes	רֵייטוֹג ²⁴	OVREZ / Ornées de dessins de couleur	אוֹבְרִיץ
(Germ.) Vehicle for passengers	מרכבה	Decorated drawings of colors	בגדי צבעונים ארוגים
WAN / Van	וֹוִן	ESCUME / Écume	אִישְׁקוּמִי ²⁰
Winnowing shovel	רחת	Foam	קֶצֶף
ENMEIOLER / Enmailloter, langer	אֵינְמֵיולֶר ²³	MESGUE / Petit-lait	מֵישֶׁגֶ'א
To change the diaper	לחלח	Whey	חוֹרְקֶן, מי גבינה
MARESC / Marais – Marécage	מֶרִישֶׁק		
Marsh, a shallow body water	ביצה		

הערות והארות

באונקולס על הפסוק (שמות טז-ג) "סיר הבשר" תירגם: "דודי בקרא".

אלא שיש להעיר, בפסוק בשמואל-א (שם) נאמר: "או ברד" או בקלחת" משמע שהם שני כלים, ורש"י אכן מחלק ומפרש: "דוד – סיר. בקלחת – יורה" וכאן מפרש רש"י שדוד הוא קלחת. וראה עוד ברד"ק (שם) "כידור, דוד, קלחת, פורר – מיני קדרים הם", וכן ברד"ק מיכה (ג-ג): "סיר, דוד וקלחת – שלשתם ענין קדרה, אלא שכל אחת עשויה בתכונה אחת שלא כאחרת".

עב ע"ב

22. רש"י ד"ה "ועל הביצים של יוצר" – ראה בפירושו רב האי גאון למסכת פרה (פרק ה משנה ו; גרסא בשולי גליין ש"ס וילנה): "ביצת היוצרין – פירוש: אלו שעושין כלי חרש על האבנים, קודם שיעשו הכלי יעשו מן החומר כמין ביצים של תרנגולת עגולין, כאותן ששנינו לענין רבית (בבא-מציעא עב ע"ב)".

ויש להעיר, לפירוש זה (וכן מורה המלה הצרפתית שהביא רש"י) גושי הטיט שמהם מייצרים את הקדרות נקראים "ביצת היוצרין" על שם צורתם הכדורית, ואם-כן יש לקרוא במשנה "ועל ביצים של יוצר" (האות בית בצירה). אולם על-פי המבואר להלן בגמרא (עד ע"א) גושי הטיט הללו קרויים כך מלשון 'בִּצָּה', משום שהם עשויים מעפר מגובל במים, ולפי זה האמור במשנה הוא: "ועל ביצים של יוצר" (בחיריק ולא בצירה). וראה בחידושים המיוחדים לריטב"א להלן שהביא את שני הפירושים.

ס ע"א

18. רש"י ד"ה "שיסקי" – גם במסכת יומא פא ע"א (ד"ה "שופין") לועז רש"י פְּרוֹנִיטִי¹⁸. אך צריך עיון מכאן-בחרא כא ע"ב שפירש רש"י: "שיוסקי – שקדים".

ס ע"ב

19. רש"י ד"ה "לכסכוס" – רש"י במסכת זבחים (צד ע"ב) פירש מהו "כסכוס", ודל: "כסכוס – משפח צדו זה על צדו זה, כדרך המכבס בגדים – אוהו הבגר בשתי ידיו ומשפשף". יש להעיר, במסכת מועד-קטן (י ע"ב) מביא רש"י על הפועל "כסכוס" את הלעז קוֹבִילִייר כדי להרגיש שהכביסו הוה נעשה בתוך גיגית. כי שורש הלעז קוֹבִילִייר [CUVELER] הוא קוֹב [CUVE] שמשמעותו 'גיגית' וקוֹבִילִייר הוא להשתמש בגיגית / לכבס בה. אכן תוספות שם (בר"ה "כסכוס") הביאו בשם רש"י את הלעז המופיע כאן: אנפשיייר, (וצ"ל אִינְפִישִׁי¹⁹) שמשמעותו לעמלן. וראה עוד שם בחוספות ובמדור 'לעזי רש"י השלם' שם.

ס ע"ב

20. רש"י ד"ה "ירתיח" – קֶקֶצֶף על פני קִיס (הושע יז), תורגם: "פרוהקא על אפי מיא". ולהעיר, מפירוש ר"ת (הובא בשיטה מקובצת) ורבינו חננאל (הובא בערוך ערך 'רתח') שהפירוש הוא שלא ימכור דבר לח כשהוא חם כי החם נפחו גדול מהצונן. וראה רש"י כאן.

ע ע"א

21. רש"י ד"ה "דההוא דודא" – ראה רש"י בשמואל-א ב-יד "דודך – סיר", ולהיפך

לעזי רש"י השלם

BESAGUD / Besaiguë (taillant par les 2 bouts)

Twibill, two pointed heads

פִּישָׁאגוּד

כלי בעל שני ראשים חדים

פג ע"א

GABEL / Fourche (all.)

Pitchfork, hayfork (Germ.)

גַּבֵּל

קלשון (בלשון אשכנז)

פד ע"א

ESPED / Épieu

Boar-spear

אֵישָׁפִיד

רומח

FALCILE / Faucille

Sickle

פֶּלְצִיל

מגל

RECUIT / Recuit, remet le métal au feu

Reannealing the metal

רִיקוּי

מבושל שנית (מחזיר המתכת לכבשן)

פד ע"ב

FELTRES / Feutres

Felts

פִּלְטְרֵי

לברדים

OKRIN / Cuvette, baquet

Wash-basin, bucket

אֹקְרִין

קערה, גיגית

BOLZOLE / Sac de cuir du berger pour sa nourriture et pour dormir

תרמיל-גב, שק רועים המשמש לאוכל ולשינה

Pouch, food and sleeping bag

הערות והארות

ה"ברזל". יתכן שעל-שם הסכין נקרא גם הכלי בשם "קנקן".

פ ע"ב

27. רש"י ד"ה "מחוקות" – רש"י, וממנו בצרפתית המדוברת בימינו Ras, rase וזה משורש שמשמעותו גילוח. ולעניינו הכוונה שכל המידה מגולח ואינו עובר על גדותיו. ובא רש"י לסבר את אוזן תלמידיו שמה שנקרא בלשון הקודש מחוק נקרא בצרפתית מגולח.

אגב, דברי רש"י "מחוקות" – רש"י אינן דיבור בפני עצמו (בגמרא לא מופיעה המלה "מחוקות"). אלא לאחר שהסביר רש"י לדעתו את פירושו של אביי ב"מחיקתא", ש"משא החמור לתן, ומדידתן טפופות ולא מחוקות" הוסיף הסבר (במלת לעז) מה הפירוש מתוקות. כך דרכו של רש"י במקומות רבים.

פא ע"ב

28. רש"י ד"ה "סרבלא" – בגד עליון עקרי בתקופת ימי הביניים בעל נימים גדולים וגסים. ראה רש"י במסכת ביצה יד ע"ב.

פד ע"א

29. רש"י ד"ה "הפגיון" – השווה לרש"י במסכת בכורות לה ע"א ד"ה "הפיגום – רומח". וראה רש"י ביהושע ח-יח שעל המילה "כידון" לעז אֵישָׁפִיד.

פד ע"ב

30. רש"י ד"ה "משיכלי" – להעיר, מרש"י במסכת עבודה-זרה נא ע"ב ד"ה "דסחיפא לה משיכלא ארישה" שפירש: "כלי ארוך ובלשון כנען (אקרון) [אוקרין] ונותנין בו מים כדאמרין (במסכת שבת דף עז ע"ב): [רבי זירא שאל מדוע נקראת הגיגית הגדולה שבה רוחצים

SARCLER / Sarcler

To weed

ע"ה ע"א

שָׂרְקֶלֶר

לנכש

ע"ה ע"ב

ROISE / Routoir, lieu pour tremper le chanvre

Soaking pond for retting the flax

רוֹיֵשׁ

אגם שרייה (לקנבס או פשתן)

ע"ה ע"ב

MEILE / Toile, taie (à la cornée) de l'oeil

Corneal clouding of the eye

מִיילֵא

דוק (קרום דק) על קרנית העין

פ ע"א

COLTRE / Coutre (fer tranchant de charrue)

Coulter (of plough)

קוֹלְטְרֵא

קנקן של מחרשה (הברזל הפולחת את הקרקע)

פ ע"ב

RESES / Plein jusqu'à ras

Smooth, leveled

רִישׁ

חֲלָקוֹת, מְשׁוּת (לא גרושות)

פא ע"ב

COT / Cotte, tunique

Cloak, tunic

קוֹט

גלימה

פב ע"ב

FOSOIR / Houes, marres

Hocs, pick-ax

מוֹשׁוֹר

מערר, מכוש

DOLEDOIRE / Doloire (sorte de hache)

Adze (a kind of axe)

דוֹלִידוֹרֵא

מעצד (מעין גרזן)

עד ע"א

23. רש"י ד"ה "לפופי" – ראה רש"י ביחזקאל טז-ד על הפסוק "וְהָחֵל לֹא תִחַלְתָּ", שפירש: "לשון כריכה בבגדים. וכן 'צִפְרָפֶל תִּחַלְתָּ' (איוב לח-ט) הוא שמלפפין את הוולד".

ע"ה ע"א

24. רש"י ד"ה "נכוש" – ברש"י במסכת מועדקטן (ב ע"ב ד"ה "מנכש") פירש: "מנכש – תולש עשבים רעים מתוך הטובים, וכי עקרי להו [לרעים] צמחי הגי [הטובים] טפיו".

ע"ה ע"ב

25. רש"י ד"ה "נהוריתא" – המלה "הבריקה" ששורשה 'ברק', ומשמעותה בלשון סגיר נהור: אדם שברק עיניו כהה. ובארמית: "נהוריתא" משורש 'נהר' שמשמעותו אור ונהיכה לנעיוורון בלשון סגיר-נהור. ראה מהרש"ל, וראה עוד במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת גיטין נו ע"א.

פ ע"א

26. רש"י ד"ה "השוכר את הפרה לחרוש וכו'" – יש להעיר, מדברי רש"י בעירובין קא ע"א (ד"ה "קנקן") מבואר שה"קנקן" הוא הכלי שבו נעוץ סכין המחרישה (ולא הסכין עצמו). וכן היא דעת הראב"ד (מובא בשיטה מקובצת ובחידושים המיוחסים לריטב"א). אולם מדברי רש"י שעל הר"ף (כאן) משמע שה"קנקן" הוא סכין המחרישה עצמו העשוי מברזל וננעץ באדמה וכן היא דעת הערוך (ערך 'קנקן').

ואכן הלעז כאן, שהוא משורש 'סכין', משמעותו הסכין הנעוץ על יתד המחרישה. ומה שכתב רש"י "ומכביד היתד בקרקע שבו הברזל שקורין קִלְטָן"א כוונתו לפרש במלת הלעז את

לעזי רש"י השלם

CIVOT / Ciboules Spring onions	ציבוט בצל ירוק, בצלצלים	MUSGUE / (Muguet) Scorbut (Thrush) Scurvy	פ"ה ע"א מושג"א ³¹ צפדינה
ORDON / Rangées de ceps de vigne Rows, lines of wine-stocks	אורדון שורות, טורים (של גפנים)	ESTENCELES / Étincelles Sparks	פ"ה ע"ב אישטינציל"ש ניצוצות
BLECIER / Meurtrir (olives, etc. pour mûrir) To beat (olives, etc. in order to ripen)	בלעייר לפצוע, לחבוט (זיתים, תפוחים, כדי שיבשילו)	MOLIER / Mouiller To wet	מולייר להרטיב, ללחלח
CENGLE / Sangle, mur entourant la ville Strap, wall surrounding the city	צינגל"א ³⁴ תחום, חומת העיר	ARZEDURE / Viande rôtie épicée Spiced and fried meat	פ"ה ע"ב ארשידור"א ³² בשר מתובל ומטוגן
REILIER / Avoir la diarrhée To suffer from diarrhœa	ריילייר לשלשל	CENTENIER / Poids de cent unités A weight of 100 units	פ"ה ע"ב צינטינייר משקל של מאה יחידות
PUTEIS / Putois Polecat, skunk	פוטיי"ש בואש	FRONCES / Rides Wrinkles	פרונצי"ש קמטים, קפלים
		GOVERNEIL / Gouvernail Rudder, helm	פ"ה ע"ב גובירנייל"א ³³ הגה (המשמש לניווט הספינה)

הערות והארות

פ"ה ע"ב
32. רש"י ד"ה "לציקי קדרה" – "ציקי קדרה" הם תבלינים המתקנים ומבשמים את החבשיל (ראה רש"י יומא עה ע"א ד"ה "ציקי קדרה"; ובמסכת חולין עז ע"ב ד"ה "אלא שנעשה ציקי קדרה"; ובתלמודי רבינו יונה על הר"ף מסכת ברכות ח סוע"ב ד"ה "שהריחה". כמורכן, ראה ברבינו בחיי דברים וד – "ציקי קדרה" – הוא דבר מבושם בריחו משיב הנפש". ולאחר שהמאכל תוכל מכוונה גם הוא "ציקי קדרה".

פ"ה ע"א
33. רש"י ד"ה "מורדיא" – ראה רש"י ביחזקאל כו-ו (ד"ה "קרשך") שפירש: "קרשך – הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשה אשר בו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונים אותה אל הדרך ורב החובל אוהז בו ובלשון משנה קברניט ובלשון לעז (גוברניאל) [גובירנייל"א]."

פ"ה ע"א
34. רש"י ד"ה "אבי פאגני" – פירושים נוספים מצינו בראשונים: בערוך (ערך יפני) פירש שזהו מקום חוץ לירושלים. ובמוסף הערוך כתב שהוא מקום אכילת הקרשים והיא מחוזת ירושלים ולפנים. וראה עוד בערך 'בית פאגני' ובהפלאה שבערכיך שם.

ידים ורגלים] משיקלא? [וענה לו רב יהודה:] משי כולה [היינו:] שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן". וראה במדור 'לעזי רש"י השלם' שם.

פ"ה ע"א
31. רש"י ד"ה "צפירנא" – רש"י במסכת יומא (פד ע"א ד"ה "צפירנא") מתאר היטב את מחלת הצפירנא: "חולי השנינים והחניכים, ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים ומסוכן הוא". אף היום מוכרת כך המחלה; הצפירנא נגרמת ממחסור חמור בוויטמין C, וכתוצאה מכך הגוף אינו מסוגל לייצר את הקולגן, שהוא המרכיב המרכזי ברקמות החיבור בגוף (כמו הגידים, רצועות, עור, עצמות וסחוס). בראשיתה של המחלה מתגלים אבעבועות מכאיבות ורימומים ברירת הפה, השנינים מתרופפות והחניכים מדממים; ועם התקדמות המחלה ממשיך כל הגוף להידרדר. במסכת עבודה זרה (כח ע"א) מסופר על רבי יוחנן ואביו שחלו במחלה זו ועל אופן רפואתם.

בזמנו של רש"י נקראה מחלה זו בשם מושג"א [MUSGUE]. מלה זו נקראה בצרפתית המדוברת היום Muguet אולם היום Muguet היא פטרת הפה (Thrush באנגלית), שאינה מחלת הצפירנא שמוכרת כאן בגמרא, והצפירנא נקראת כיום Scorbut (ובאנגלית: Scurvy).

לעזי רש"י השלם

במדור זה הובאו הלעזים שברש"י – כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה נלאחר שהוגו על-פי כתב-ידן מולם – הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה - כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת - באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן – ללשון הקודש

SAC / Sac. Quantité de raisins mis sous le pressoir	ש"ק	DESTOLTES / Détournements, déviations	דִּשְׁטוֹלְטִי"ש
שק (כמות של ענבים או של זתים שהיו מכניסים בבת אחת		Detours, deviations	דרכי עקיפין, מעברים צדדים
Bag. Quantity of grapes put in the press at once	בגת או בבית הברד	BON GRED / Bon gré	בון גְרִי"ד
	קו ע"א	Gratitude, gratefulness	רצון טוב
CRESON / Cresson	קְרִישוֹן ³⁵		צט ע"ב
Cress	שְׁחִלִים (ירק-מאכל)	DOISIL / Trou dans un tonneau	דוֹיְשִׁיל
	קו ע"ב	A hole in a barrel	חור בחבית, ברז
CROG ORIENTEL / Safran oriental	קְרוֹג אוריֶנְטִיל		קו ע"ב
Oriental saffron, crocus	כרכום מזרחי	PEISELS / Échalas	פִּיֶּשֶׁלִּי"ש
	קו ע"ב	Wine-prop	סְמוּכִים (לתמוך עליהם שיח צעיר)
PLEISIER / Ployer des jones	פְּלִישִׁי"ד ³⁶	FOSOIR / Houes, marres	פּוֹשׁוֹר
To bend rushes	להטות, לכופף	Hocs, pick-ax	מערר, מכוש
	קט ע"א		
CORMIER / Cormier	קוֹרְמִי"ר ³⁷	PELE / Pelle	פִּיל"א
Service tree, hawtorn	עוֹרְרִין	Shovel, spade	רחת, את-חפירה
	קו ע"א		קו ע"א
FLOCHIER / Peigner, carder	פְּלוֹקִי"ר	PELE / Pelle	פִּיל"א
To comb, card	לסרוק (צמר)	Shovel, spade	רחת, את-חפירה
FOLER / Fouler (de la lessive)	פּוֹלִי"ר ³⁸	FLADON / Pelle sans le manche	פְּלוֹדוֹן
To press (laundry)	לדרוך (לשם כיבוס)	Shovel without handle	מחתה

הערות והארות

לכופף. ומכאן פְּלִישִׁי"ד (בדל"ה) כשם עצם לצריח, ו- פְּלִישִׁי"ץ (בצד"י סופית) כשם עצם ברכים מְצֻדוֹת.

קט ע"א

37. רש"י ד"ה "קדחי ביה זרדתא" – העוֹרְרִין הוא פרי דומה יותר לאגס (ראה במשנה כלאיים פרק א משנה ד).

קו ע"א

38. רש"י ד"ה "דאגר לביטשי" – משמעותו הרחבה של הלעז הוא: דריכות (לשם כיבוס, או זתים וענבים), דישות (תבואה) כבישות (עור). כאן הכוונה לדריכה לשם כיבוס. וראה עוד ברש"י יהושע טו-ז "אָל עֵין רוֹגֵל – מעין הכובסים, וקורא את הכובס 'רוגל' על שם שובעט את בגדי הצמר ברגליו. פולון [FOLON] בלעז. פולון כאן הוא כובס. פולִי"ר [FOLER] הוא מאותו שורש של המלה פולון [FOLON].

35. רש"י ד"ה "תחלי דבי כיתנא" – ירק זה מוזכר במשנה במסכת מעשרות פרק ד משנה ה, וראה שם ברע"ב: "בערבי: חב אל-שאר, ובלעז: קְרִישוֹן".

קו ע"ב

36. רש"י ד"ה "או ריכבא דדיקלא" – השווה לדברי רש"י על הפסוק בשופטים ו-ב "מִפְּנֵי מִדְּיָן עָשָׂה לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּקְהָרוֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת הַמִּצְדוֹת וְאֶת הַמִּצְדוֹת", ופירש רש"י: "מצדות – (פלשושין) [פְּלִישִׁי"ץ] בלעז על-שם שעושים ביערים על-ידי הפלת האילנות סביב סביב. וכמרכן שם ט-מו על הפסוק וַיִּבְנוּ אֶל עֲרֵית בֵּית אֵל בְּרִית" פירש רש"י: "צריח – יער שכפו אילנות ופסגים סביב סביב וקורין אותו פְּלִישִׁי"ד בלעז".
ראו להבהיר, פְּלִישִׁי"ד (עם ר"ש בסוף המלה) היא מלת המקור שמשמעותה, כאמור: להטות,

לעזי רש"י השלם

<p>CLEIDES / Nattes, claies de joncs Mats, wicker nets</p>	<p>קלדי"ש רשתות נצרים</p>	<p>FELTRE / Feutre Felt</p>	<p>קינע"ב פילטר"א לבד</p>
<p>PLANCHES / Planches Boards</p>	<p>פלנקי"ש קרשים</p>	<p>ESCOST / Secoua Shook</p>	<p>קידע"ב אישקוש"ט³⁹ ניער</p>
<p>CHEVILES / Chevilles, tenons Pegs, Hooks, Wedges</p>	<p>קיבילי"ש יתדות, ווים</p>	<p>ESTRICH / Couche de terre raffermisante (all.) Layer of clay hardening (Germ.)</p>	<p>קטדע"ב אישטרייך שכבת טיט המחזקת (בלשון אשכנז)</p>
<p>ARCWOLT / Voûté en arc Bended like an</p>	<p>קידע"ב ארקוול"ט מקושת [כקשת מקומרת]</p>	<p>TREILE / Treille Vine-arbor</p>	<p>קידע"ב טריל"א גפן דליות</p>

הערות והארות

שפירש: "אישקור"א [אישקור"ך"א] בלעז כמנער את הטלית. אישקור"ך"א [] ESCODRE / Secouer היא מלת המקור שמשמעותה לנער, ו- אישקוש"ט היא מלת פועל עבר: ניער.

קידע"ב
39. רש"י ד"ה "נפץ" – השווה לרש"י בישעיהו נב-ב על הפסוק "התנצרי מעפר",

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמוכן - ללשון הקודש

ALEDOIR / Galerie, balcon Gallery, balcony	אָלדוֹר מרפסת, אכסדרה	CHEVRONS / Chevrans (toit) Rafters, the beams of the roof	ג ע"ב קִיבְרוֹנִ"ש קורות הגג
DEGREDE / Escalier Stairs	דֵיגְרֵיד מדרגות, מעלות	HERIÇON / Hérisson Hedgehog, porcupine	ד ע"א הִרִיצוֹן קיפור
TAPID / Tapis, pièces de tapisserie, couvertures Carpet, rug, cover	טפִיד מצע, מרבד, ציפור, שטיח	BIS / Gris-brun Grey-brown	בִּישׁ אפור-חום
FLACEDE / Flétri, fané Fading, withering	פִּלְצֵיד נובלת, קמלה	LOR / Laurier Laurel	לוֹר דפנה
CHEILOS / Cailloux Flint stones, pebbles	קִיילוֹ"ש אבני אש [אבני צור]	BEIS / Baies, fruits de laurier Berries, laurel fruits	בִּישׁ גרגירים (ובפרט פירות הדפנה)
ESTONER / Faire vibrer, secouer To vibrate, shake	אֵישְטוֹנִיר לזעזע, להרעיד	BORDEL / Cabane Hut, shanty	ו ע"א בּוֹרְדִי צריף, ביתן
PORELS / Poireaux Leeks	פּוֹרִיל פֶּרְשִׁים (ירק מאכל)	SEREDURE / Serrure Lock, doorknob	ז ע"ב שֵׁרִידוֹן מנעול
PROVEINIER / Provigner To layer (vine)	פּרוֹבִינִיֵר להבריק (גפן)	CONPLEINT / Plainte, complainte, lamentation Complaint, moan, wailing	ט ע"א קוֹנְפְּלִינִ"ט תלונה, התאוננות
GLACE / Glace Ice	גִּלַּצִּ"א קרח	MEILE / Maille de cuirasse Breast-plate stitch, net of armour	ט ע"ב מִיילִ"א חוליה (בשריון)
GRESLE / Grêle Hail	גְּרִישֶׁל ברד	PORCHE / Vestibule, porche Entrance hall, porch	יא ע"ב פּוֹרְקִ"א חדר-מבוא (כניסת הבית)

הערות והארות

- הנלאה וכלה, כמו מגזרת 'כול' (שמות יח-יח) כמו תנבל ומתרגמין מילאה חילאה.
- בפירוש המלה "נובל" נחלקו מנחם בן טרוק (מחבת מנחם עמוד 45 ערך 'בל') ודונש בן לברט (עמוד 16). רש"י בישיעהו מתכוון לשלול את פירושו של מנחם ש"נובל" הוא ממשמעות "בלה". אולם רבינו חם (בהכרעותיו שם) חולק ומחזיק בדברי מנחם.
- רש"י ד"ה "שיריא" - השווה לדברי רבינו גרשום כאן (על הגליל) "אותו וזעזעו שמועזין יח ע"א הקרקע בשעה שמתקנין שם הריחים. איכא דאמר: טירא - קול הברה שעושין הריחים". וראה גם ברש"י לקמן (כ ע"ב) ד"ה "מאי טירא איכא".
- רש"י ד"ה "זאת הבריש" - השווה לדברי רש"י בכמדבר (יא-ה) "החציר - כרישין. פוֹרִיל"ש. ותרגומו: ית בוצינא וכו'".
- רש"י ד"ה "הכפור" - רש"י מפרש כאן, באמצעות מלות הלעז, ש"ברד" הוא קרח ו"כפור" כ ע"א הוא ברד. וכך גם פירש בעוד ששה מקומות בתלמוד (ראה לדוגמה במסכת ברכות יח ע"ב ד"ה "גזיז וברדא", ושם נט ע"א ד"ה "מתבר גזיז וברדא", ובמסכת שבת נא ע"ב ד"ה "ואין מרוקין", ועוד).
- והנה, פירושו של מלת "ברד" לכאורה הפוך מן המשמעות הפשוטה - גם בתורה - למלת "ברד". בפרשת וארא (שמות ט-יח) מוזכר בתורה לראשונה "ברד", "הגני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד", ושם הכונה לגבישי ברד כפי המשמעות המדוברת ולא לגוש או שכבת קרח. ואף רש"י לא פירש שם מאומה. (ולא ניתן לשנות הגישה כאן ברש"י, א. שכן היא הגישה בכל כתבי היד של פירוש רש"י; ב. מצינו לראשונים אחרים שמביאים זאת משמו של רש"י, כמו בעל התרומה בהלכות שבת אות ולה. וראה גם בתשובת הרשב"א חלק א סימן תתמ"ג).
- זאת ועוד, בשונה למה שפירש כאן רש"י ש"כפור" הוא ברד, בשמות (טז-ד) בפרשת המן פירש: "דך כפור - שטוח קלוש ומחובר כגליד... שהיה מגליד גלד דך מלמעלה". ושם הרי אי אפשר

- ד ע"א 1. רש"י ד"ה "אהדר ליה בליא דילי" - את ה"האָנְקָה" (המוכרת בויקרא יא-ל, וכן בחולין ככב ע"א) פירש רש"י במלת הלעז הִרִיצוֹן; כמו-כן את ה"קֶפֶד" (המוכר בישעיה יד-כג) פירש רש"י באותה מלת לעז הִרִיצוֹן.
- ד ע"א 2. רש"י ד"ה "שישא" - לצבע זה אין שם בלשון-הקודש. ומה שפירש רש"י "שיש ירוק", כנראה כוונתו כפי שפירש במסכת סוכה (נא ע"ב): "שיש צבוע, לא לבן ולא שחור, אלא כעין ירוק, בלעז ב"יש"ש".
- ד ע"א 3. רש"י ד"ה "א"ד אמר רב נחפון כו" - ראה רש"י במסכת שבת (נו ע"ב) "צריף - כך קטן מצידין, שעושין מן קנים ומן ערבה". וראה עוד ברש"י במסכת בבא-מציעא (מב ע"א ד"ה "צריפא דאורבני") שפירש: "בית קטן עגול כמין כובע שעושין צידי עופות לאורב".
- ט ע"ב 4. רש"י ד"ה "קליפה" - המילה מִיילִ"א היא דו משמעות. גם חוליה, כמו כאן, וגם מחלת עיניים, כמו בבבא-מציעא ע"ב (ברש"י ד"ה "נהוריתא").
- יא ע"ב 5. רש"י ד"ה "בית שער" - ראה רש"י במסכת מנחות (לג ע"ב ד"ה "בית שער"): "בית שער - בית קטן שעושין בצד שערי חצירות ויושב שם שומר הפתח".
- ג ע"ב 6. רש"י ד"ה "ביסתרק" - "תכשיטי ספסלים" הכוונה לָפֶדִים ששימשו ככיסוי לרהיטים לצורך ישיבה או שינה עליהם, וזה הוא רש"י מפרש במלת לעז אחת - טפִיד.
- והעיר, שמה שפירש רש"י במסכת בכורות (ח ע"ב ד"ה "ביסתרק") שביסתרק הן כסאות - כוונתו, לכיסאות מרופדים.
- ט ע"ב 7. רש"י ד"ה "דכמשי" - רש"י בישיעהו (א-ל) כתב: "נִבְלָת עֶלְה - העלה שלה נובלת, כמוש. פִּלְיִשְׁטִינִיִּשְׁקִיט [FLEISTRANT / Se fletrissant] בלעז. בבא עליו שרב או קרח הוא כמוש וליחלוהו אבד וכלה. ואין 'נובל' לשון רִקְבֹן כמו קֶלָה שאין נוֹ"ן נופלת באותו לשון, אלא 'נובל' לשון דבר

כב ע"ב **CHELENETE / Chenal, gouttière**
Channel, gutter

קיליניט"א
תעלה, נתיב מים

כד ע"ב **PELE / Pelle**

פיל"א¹²
רחת, את-חפירה

Shovel, spade (a flat blade with a long handle)

כה ע"א **ORIENT / Orient**
Orient, East

אוריני"ט
מזרח (הכיוון ממנו נראית זריחת השמש)

כו ע"א **ESTENCELE / Étincelle**
Spark

אישיניץ"ל
ניצוץ

צירק"א
CERCHE / Cerce, bois entourant la meule du moulin

חבנית, מסגרת עץ מעוגלת לריחים
Ring, wooden frame for a grindstone

TREMUIE / Trémie

טרמיזון"א¹¹
משפך גדול (לריחיים וכדומה)
Funnel (to supply the grindstones with grain)

אישיטרי"ך
ESTRICH / Couche de terre raffermissante (all.)

שכבת טיט המחזקת (בלשון אשכנז)
Layer of clay hardening (Germ.)

הערות והארות

של ריחיים, ועושין אותו על הירב מנצרים. רחב מלמעלה, והולך וצר, עד שתהא צורתו כשיפוע האסטוניה, נותנין את החיטים מלמעלה, וקצהו הצר על העין של ריחיים וממנו יורדין החיטים בשעת הטחינה" (על-פי מהדורת קאפח).

12. רש"י ד"ה "אינו זורה ברחת" - רש"י מבאר כאן (ובעוד מקומות, ראה רש"י בבבא מציעא קה כ ע"ב ע"א ד"ה "הרחת", ובעבודה-זרה טו ע"ב ד"ה "המורה") שהרחת משמש לזריית המזון מן התבואה. ברם, תוספות במסכת עבודה-זרה (שם) הקשו על רש"י מהפסוק בישעיה (ל-כד) "אשר זורה ברחת ובפונה", שממנו משמע שהכלי 'רחת' אינו הכלי שעמו זורים את התבואה. אך רש"י (בישעיה שם) מבאר את הפסוק לשיטתו ש'רחת' ר'מורה' הם שני כלים ושניהם משמשים לזריית התבואה כדי לנקותה היטב מן המזון. רחת היא פיל"א (היינו, קלשון להיפוך התבואה) ומורה היא וז"ן (היינו, סל נצרים ששמים עליו את התבואה כדי שהרוח תורה ממנו את המזון, עיין עוד ברש"י ירמיה טו-ז).

לפרש "ברד". ואכן הוסיף שם רש"י: "כפור - זילק"א [JELEDE] בלעז שפירושו (שכבה) קפואה. (למרכה הפלא רשב"ם לועז שם גם כן "כפור - גוישל"א בלעז). וגם בתהלים (קמז-טז) פירש רש"י: "כפור גליד"א בלעז, כלומר כפור הוא בקרח ולא ברד. אבל בתהלים (קמח-ח) פירש רש"י: "זכרד - גלצ"א" דהיינו קרח. וכל העניין צריך עיון רב.

נציין, שבשורשיו (שרש 'כפר') כתב הרד"ק: "דק ככפור, כפור כאפר יפור, הוא שנופל בשחר בימי הקור, וקורין לו בלעז קונגלפי" [כנראה צ"ל Congelata שפירושו קפואה]. וכן פירש בפסוק בתהלים. לפי הפירושים האלה, הכפור הוא שכבה קפואה על הקרקע או על שטח אחר וגלד הוא כל דבר קפוא, וקרח כולל את כולם. ואפשר שלכך פירש רש"י בפסוק אש וברד הג'ל ברד - קרח, כי שם זה ההיפך מהאש, כמו שלג וקיטור (וראה אכן עזרא שם).

11. רש"י ד"ה "קלח" - טרימו"א. בלשון-הקודש שמו של הכלי הוא 'אפרכסת', ומקורה של המילה ביוונית. הרמב"ם בפירוש המשניות (מסכת כלים סוף פרק יד) מתאר את צורתו של הכלי: "דלי

במדור זה באים הלעזים שברשב"ם - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה נלאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

לח ע"א קרו"ג אורינטלי	<i>CROG ORIENTEL / Safran oriental</i>	אִישְׁקִילוֹן ¹⁴ ט	<i>ESCHELONS / Échelons</i>	נט ע"ב
כרכום מזרחי	<i>Oriental saffron, crocus</i>	מדרגות, מעלות, שליבות	<i>Steps</i>	
נב ע"א אַנִּיל ¹³ ט	<i>ANELS / Anneaux</i>	טִינְפֶל ¹⁵ א	<i>TENPLES / Tempes (parties de la tête)</i>	ס ע"ב
טבעות	<i>Rings</i>	רקה	<i>Temple (of the forehead)</i>	

הערות והארות

- נב ע"א 13. רשב"ם ד"ה "כיפי" - יש להעיר: במסכת עירובין (צו סע"ב), במסכת כתובות (פא ע"ב) ובמסכת בבא-מציעא (נא ע"א ד"ה "כיפי") פירש רש"י ש'כיפי' הן נזמים. ואילו כאן פירש ש'כיפי' הן עגילים. אין זו סתירה למרות שאנו רגילים להשתמש בנזמים ככינוי לתכשיטי האף וב'עגילים' ככינוי לתכשיטי האוזן, כפי נאמר ביחזקאל (טז-יב) "וְאָתָן נָזָם עַל אֶפְסָן וְעִגִּילִים עַל אָזְנוֹךָ", כיוון שנזמים הוא שם כולל לנזמי אף' (כמו ישעיהו ג-כא "הטבעות ונזמי האף") ולנזמי האוזן' (כמו בבראשית לה-ד "וזאת הנזמים אשר באוניהם", וראה באבן-עזרא בפירושו הארוך לשמות לב-ב: "מנהג מצרים היה לשום נזמים באוניהם", ובמצודת ציון ליחזקאל טז-יב שנומי האוזן נקראים
- עגילים על שם צורתם העגולה). ברם, מלת הלעז שהביא כאן רש"י משמעותה טבעות שהן תכשיטים לאצבעות.
14. רשב"ם ד"ה "חזוקין" - מדרגות - ראה רש"י ביחזקאל לח-כ, ובשיר השירים ב - יד; מעלות ט ע"ב - ראה רש"י בשמות כ-כג.
15. רשב"ם ד"ה "כדי פסוד" - בלשון-הקודש - רקה; בארמית - צידעא; ובצרפתית - טִינְפֶל¹⁵א. ס ע"ב וראה ברש"י שופטים (פרק ד פסוק כב).

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתיב-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

TRONC / Tronc, bloc	טרונ"ק	APENTIZ / Construction attenante à une maison	אפֶּנְטִיז"ן ¹⁶
Trunk, block	גזע, גוש	בנין קטן נוסף על הבנין העיקרי	
PEISELS / Échalas	פֶּיֶשֶׁל"ש	Construction contiguous to a building	
Wine-props	סמוכים (לתמוך עליהם שיח צעיר)	LOJES / Loges, galeries ouvertes	לוֹזִי"ש ¹⁷
CHEVILE / Cheville, tenon	קִיבִּיל"א	Lodges, open galleries	אכסנדראות
Peg, Hook, Wedge	יתד, וו		
MAST / Mât	מִשְׁטִי"ט ²⁰	CERJE / Cerce, bois entourant la meule du moulin	צֶרְזִי"א ¹⁸
Mast	תורן	תבנית, מסגרת עץ מעוגלת לריחים	
WEILE / Voile (de navire)	וֵייל"א	Ring, wooden frame for a grindstone	
Sail	מפרש	TREMUIE / Trémie	טְרִימוֹי"א
ANCRES/ Ancres	אֶנקְרִי"ש	משפך גדול (לריחים וכדומה)	
Anchors	עוגנים	Funnel (to supply the grindstones with grain)	
REIMES / Rames	רֵיימִי"ש	MEIT / Huche, pressoir pour raisins.	מֵיי"ט ¹⁹
Oars, sculls	משוטים	Bin, wine-press	צִרְכָּה, שוקת
COCHET / Chaloupe	קוֹכִי"ט	JUMELES / Jumelles (montants de pressoir)	זִימְיִלִי"ש
Launch, longboat	דוגית, סירה קטנה	תאומות (מוטות המחזיקים את הגת)	
BUCE / Cargo	בוֹצִ"א ²¹	Twins (poles supporting the wine-press)	
Cargo ship, freighter	ביצית (סירה קטה)	SERORS / Soeurs (montants de pressoir)	שִׁירוֹר"ש
SOVINS / Couchés sur le dos	שׁוֹבִינִי"ש	אחיות (מוטות המחזיקים את הגת)	
Supine, lying on the back	שוכבים על הגב (פרקדנים)	Sisters (poles supporting the wine-press)	
CHARBONCLE / Escarboucle	קֶרְבוֹנְקֶל"א	WIZ / Vis	וִיז"ן
Carbuncle	גרנט (אבן יקרה בעלת צבע אדום כהה ומבריקה ביותר)	Screw	בורג
CENGLE / Sangle (de cheval)	צִינְגֶל"א	TROCHE / Touffe, amas de tiges	טֶרֶז"א ²²
Girth (of a horse)	חבק (רצועת הבטן של הסוס)	Cluster of stems, pile of stalks	אגד, ערימת גבעולים

הערות והארות

20. רש"י ד"ה "אסקריא" - ה'תורן' (בלשון-הקודש), או ה'אִיִּסקְרִיא' (בארמית) - "הוא העץ הזקוף ע"י וגובה התקוע בספינה" (לשון רש"י ביחזקאל פרק כז פסוק ה), אלא שמשמשים בשמות אלו גם לתאר את הקורה המחוברת לרוחב התורן שעליה נמתח המפרש כמו שפירש רש"י"ם כאן, ומכאן הועתק השם 'אִיִּסקְרִיא' לכל ספינה גדולה בעלת תרנים ומפרשים (ראה במסכת נזיר נה ע"א).

21. רש"י ד"ה "בוצא" - ראה רש"י במסכת שבת (קא ע"א ד"ה "ביצאא") - "ביצאא - ספינות קטנות וקצרות מלמטה עד כחורו של סכין, שקורין קוֹזִי"ט [COJET/ Petit bateau], ושם בתוספות (ד"ה "הניי") פירש רבינו חננאל: "ספינות קטנות העשויות להלך באגמים ועל שם שמהלכות על בצעי המים קרי להו ביצאא ויש להם דפנות וקרקעית העשויות נסרים נסרים ויש חלל בין הנסרים והמים ונכנסין שם ויושבין בה כמו במים והיא עשויה כך שאפילו תתהפך אינה נטבעת לעולם".

16. רש"י ד"ה "אפתא" - כפי שפירש כאן, פירש רש"י"ם גם לעיל (ס ע"א ד"ה "ומא"): "בנין נמוך בצידי הבית או מאחוריו ואינו שוה לגג הבית".

17. רש"י ד"ה "בדקא חלילה" - ראה רש"י במסכת מנחות לג ע"ב ד"ה "באכסנדרא רומיתא".

18. רש"י ד"ה "איצטרוכלא" - צִיִּקְא שכתב רש"י לעיל (כ ע"ב ד"ה "איצטרוכלא") וצִיִּרְן"א שכתב רש"י"ם כאן הן שתי צורות הגיה לאותה מלה שמשמעותה: תבנית, מסגרת עץ מעוגלת לריחים.

19. רש"י ד"ה "טלפחא" - במסכת פסחים (טו ע"א ד"ה "חבית") ובמסכת מנחות (מח ע"א ד"ה "חבית") נקרא חלק זה של הגת: גת העלינה.

LORIER / Laurier	לוריר	PEITRAIL / Poitrail	פייטרייל
Laurel, (sweet) bay	צמח הדפנה	Breast harness, chest strap	רתמת החזה
CHASTENIES / Châtaigniers	קשטיניי ²²	TERCEL / 3e essaim annuel (des abeilles)	פ ע"א טירצייל
Chestnut-trees	עצי ערמונים	הנחיל השלישי של הדבורים היוצא מהכוורת בשנה אחת	
CONBLER / Combler	קונבלי ²³	3rd annual swarm (of bees)	
To fill, overflow	לגרוש, למלא על כל גדותיו	CHESNE / Chêne	פ ע"ב קישנ"א
ESTEIN / Étain	אישטיי ²⁴	Oak	אלון
Tin	פעץ, בדיל	PIN / Pin (arbre)	פיין
PLOMBE / Plomb	פלומב ²⁵	Pine	אורן
Lead	עופרת	SAP / Sapin	ש"ף
RASTOIRE / Racloir, radoire	רסטויר ²⁶	Fir (- tree)	אשוח
מחק (כלי שהשתמשו בו החנוונים להסיר את עודף המידה)		BUIS / Buis	בוי"ט
Flattener, scraper		Box (-tree)	אשכורע, ברוש
BUIS / Buis	בוי"ט ²⁷	SAP / Sapin	ש"ף
Box (-tree)	אשכורע, ברוש	Fir (- tree)	אשוח
ESCUME / Écume	אישקומ"א	CHESNE / Chêne	קישנ"א
Foam	קצף	Oak	אלון
AIGRE / Vinaigre	איגר ²⁸	GLONZ / Glands	גלונץ
Vinegar	חומץ	Acorns	פלוטים (פירות האלון)
TORNER / Tourner à l'aigre	טורני ²⁹	CORAIL / Corail	פ ע"א קור"ל
To turn sour, bad	להסתובב (במשמעות להחמיץ)	Coral	אלמוג
PERCHE / Perche	פירק ³⁰	BEIS / Baies, fruits de laurier	ביי"ש
Pole	מוט, מקל, כלונס	Berries, laurel fruits	גרגירים (ובפרט פירות הדפנה)

הערות והארות

- משמעותו להתעבות ויין שמחמיץ נהיה סמיך ועבה יותר ולכן נקרא גם בוט"ר. כנראה, שרש"י ביקש לפרש את לשון הברייתא שהשתמשה בביטוי "הקרים" (ולא "החמים") משום שהיין קיבל קרום ושכבה עבה. וכן פירש רש"י במסכת עבודה-זרה (ל ע"א ד"ה [האי חמרא] דאקרים): "החמים ולא חומץ הגון".
- אמנם יש להעיר, שהערוך (ערך 'קריס') גורס כאן, וגם במקומות האחרים ש"ס בהם מוזכרת מלה זו, "דאקרים" בסמך (ולא במס). ורבי בנימין מוספאי בעל 'מוסף הערוך' הוסיף ש"אקר" [ACER / Acre] בלטינית משמעותו חומץ חזק.
28. רש"י ד"ה "שעברה צורתו" - טורני²⁸ משמעותו: להסתובב, להתהפך, להתגלגל. ולעניינו: צט ע"ב נשתנה טעמו וצורתו. לעז זה מתאים ללשון הברייתא "עברה צורתו".
29. רש"י ד"ה "לינקוט פורא" - פורק"א הוא חדר מבוא (כניסת הבית) כדלעיל אי ע"ב, כאן המילה צט ע"ב המדויקת היא פירק"א, שמשמעותה, כאמור: מוט, מקל או כלונס.
- ראה רש"י בבמדבר (כא-ח): "על נס - על כלונס שקורין פירק"א בלעז". וכן ברש"י במסכת בבא-קמא (כז ע"א) פירש: "לינקוט פורא וליתיב - יקח מקל וישב וכו'".

30. רש"י ד"ה "דורב" - ראה רש"י ביחזקאל (לא-ח) שפירש: "וערמונים - קשטיניי"ש בלעז".
23. רש"י ד"ה "כעץ" - אישטייין היא מתכת לבנה בעלת ברק דומה לכסף. בלשון-הקודש נקראת קדיל, ובארמית - פעץ. את הפסוק "את הכדיל" (במדבר לא-כב) חרגם בתרגום ירושלמי "ח כעץ" (ואנוקלוס תרגמו "ית אכצא").
24. רש"י ד"ה "אבר" - ראה רש"י על הפסוק "צללו כעופרת" (שמות טו-י) שפירש: "אבר, פלום".
25. רש"י ד"ה "מחק" - רשטון"א היא משרוש שמשמעותו גילוח. ולעניינו הכוונה שכלי המדירה 'מגלה' את תכולת הכלי שלא יעבור על גדותיו. ובא רש"י לסבר את אופן תלמידיו שמה שנקרא בלשון-הקודש מחק נקרא בצרפתית מגלה.
26. רש"י ד"ה "אשכורע" - במקומות רבים (במיוחד בחומש) כותב רש"י אחר הלעז ב"ל, והוא ר"ת: בלשון לעז.
27. רש"י ד"ה "דאקרים" - איגר"א הוא חומץ, אולם ראה ברש"י למסכת ברכות (מ ע"ב ר"ה "שהקרים") שתרגם במלת לעז אחרת: "הקרים" - בוט"ר [BOTER/ Tournier au gras] בלעז. בוט"יר

לעזי רש"י השלם על מסכת בבא בתרא קו ע"ב - קטח ע"ב

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד]
ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת
[הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

FOSED / Fossé

Trench, ditch

קו ע"ב פושי"ד 30

תעלה, שוחה

הערות והארות

לעזי רש"י השלם על מסכת בבא בתרא קמג ע"ב - קעג ע"א

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה נלאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

קמג ע"ב	טרוֹקִי"ש ³¹	<i>TROCHES / Touffes, amas de tiges</i>	מִשְׁ"ט	<i>MAST / Mât</i>	קסא ע"ב
אגדים, ערימות גבעולים	<i>Clusters of stems, piles of stalks</i>		תורן	<i>Mast</i>	
קמה ע"ב	אַיִשְׁקִילִיט"א ³²	<i>ESCHELETE / Sonnette, clochette</i>	קִינִיזִי"ש	<i>COINIONS / Petites pièces de monnaie</i>	קסה ע"ב
זוג (של פעמון)	<i>Bell</i>		פרוטות, מטבעות קטנות	<i>Small change</i>	
קנ ע"ב	אַוִי"ך	<i>AWEIR / Avoir, biens</i>	צִיגִוְנִי"א ³³	<i>CIGONIE / Cigogne (levier à dispositif recourbé)</i>	קסז ע"ב
רכוש, נכסים	<i>Property, goods</i>		נאד, חמת (לשאיבת מים)	<i>Stork (pump-handle with curved device)</i>	
קנא ע"ב	נוֹשְׁק"א	<i>NOSCHE / Broche, fermoir</i>	קִנְפִי"א ³⁴	<i>CHANPANIE / Campagne</i>	קעג ע"א
סיכה	<i>Pin, clasp</i>		מישור	<i>Plain, open country</i>	
קנו ע"ב	קִרְדִּוְנִי"ש	<i>CHARDONS / Chardons</i>			
קוצים	<i>Thistles</i>				

הערות והארות

קמג ע"ב 31. רש"י ד"ה "כחושים של קנה" - לעיל (סח ע"ב) הופיעה מלת לעז זו ברשב"ם בלשון יחיד, טרוֹקִי"א. וכאן היא מופיעה בלשון רבים.

קסה ע"ב 32. רש"י ד"ה "זוג" - בלשון-הקודש: זוג; בארמית: טבלא; ובצרפתית: אִיִּשְׁקִילִיט"א.

קסז ע"ב 33. רש"י ד"ה "אורגוקא" - צִיגִוְנִי"א היא חסידה, ובהשאלה משמשת מלה זו כשם לכלי העשוי לשאיבה, אולי משום שצורתו כפופה כחסידה.

קעג ע"א 34. רש"י ד"ה "וכן אתה מוצא בכנעני" - ראה רש"י בישעיהו מ-ד "בקעה - קִנְפִי"א בלעז, ארץ חלקה ושהה". וכן הוא ברש"י שם סג-יד.

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

ב ע"א מַרְקָא	MARCHE / Frontière, limite	אִישׁטֶלוֹן	ESTALON / Appeau, oiseau qui sert à attirer les autres	ה ע"א
גבול, סוף מדינה	Border, frontier	עוף פיתיון	Decoy, bird call	
ה ע"ב מַרְיֶשׁ"ק	MARESC / Marais - Marécage	מַרְיֶלִי"שׁ ³	MERELES / Jetons, fragments de bois	ה ע"ב
פִּיצָה	Marsh, a shallow body water	אסימונים עשויים משברי עצים	Tokens, wooden fragments	
יד ע"ב רִידוֹלִי"א	REDOILE / Rouille	רִידוֹרְטָא	RETORTE / Enveloppe maintenant les olives sous le poutre, dans le pressoir	כ ע"א
חלודה	Rust	סורג המחזיק את הזיתים בבית הכר	Netting for an olive press	
טו ע"ב פּוֹטִי"שׁ ²	PUTEIS / Putois	זִישְׁרָמִי"א	JUSARME / Guisarme, sorte de hallebarde	ל ע"ב
בּוֹאֵשׁ	Polecat, skunk	פגיון, חנית (קדומה)	Halberd, dagger	
כ ע"ב בְּרִי"ץ	BREZ / Berceau			
ערש, עריסה	Cradle			
כא ע"א פְּרִי"ט	FRIT / Frit			
מטוגן	Fried			

הערות והארות

רש"י בבא-מציעא (כר ע"א ד"ה "ברדלס") הביא שני פירושים לברדלס: א. צבוע (סחם); ב. פוטי"ש שברגום ללשון-הקודש הוא בואש.

תוספות כאן (סוד"ה "הברדלס") כתבו שישנם שני סוגי ברדלס: האחד, הוא אפעה (סוג נחש) והוא מסוכן ועלול להרוג בני-אדם; השני, מסוכן פחות והוא פוטי"ש שהוא "חיה קטנה כעין חלדה".

3. רש"י ד"ה "פספסין" - רש"י כאן פירש: "שברי עצים"; ובמסכת שבועות כט ע"א (ד"ה "ה"ר) "איסקונדרי" האריך עוד: "חתיכות עץ קטנים שמשחקים בהן". ברם, לפי הערוך הכוונה לשברי חרסים (ערך "אסקונדרי"). והביא הערוך עוד שריבנו חננאל גורס "איסקומדרי" ולפי זה הכוונה למשחק אחר לחלוטין: משחק בגורי כלבים.

יד ע"א 1. רש"י ד"ה "החלדו" - יצוין שרש"י משווה חלודה לעיפוש, ביואל (א-ז), על הפסוק: "עָקְשׁוּ קָרְדוֹת פֶּתַח מְגִלְפִּימָה" פירש: "עבשו - העלו חלודה ועיפוש, בלעז מוֹיֶשִׁי"ר [ז] שזהו תרגומו של עיפוש".

טו ע"ב 2. רש"י ד"ה "ברדלס" - במסכת בבא-קמא (טו ע"א) דנה הגמרא בויחוי של הברדלס. מסקנת הסוגיה נחונה לשני פירושים שהובאו ברש"י שם, לפירוש הראשון ברדלס הוא צבוע וזכר ולפירוש השני (וכן פירש רבינו חננאל שם) הוא צבוע נקבה. ונקרא צבוע "לפי שעשוי בגווניו ובמיני צבעים" (רד"ק בשמואל א יג-ח) "והוא בעל גוונים מחולפים כמגנין ימות החמה" (מצודת ציון שם). לשני הפירושים, הברדלס הוא האפעה שהוא "מין שרץ רע ומוזיק" (ראה רש"י בשמואל א שם).

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגייה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתב-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

מט ע"ב	NITRE / Nitre	ניטר"א	MADRIZ / Matrice	מדר"יץ
	נָתֵר (אחד ממלחי הנתרן, שימש כחומר חיטוי וניקוי)		Womb	רחם
	Nitre, salpêtre		FLAMER / Flamber, brûler un peu	לז ע"א פִלְמִי"ר
	ERBE SAVONIERE / Saponaire	אֵרְבָּ"א שִׁבּוֹנִי"ר	To flicker, to blaze	לחרוך
	Soap-herb, soapwort	עשב סבוני	CALINE / (It.) Cendres chaudes	לט ע"א קָלִינִי
נא ע"א	ESWEIEDE / Détournée du chemin, égarée	אֵשְׁוִיִּד"א	(It.) Hot ashes	רמץ, אפר חם (באיטלקית)
	Going astray, crossing the limits, lost	תוֹעָה, סוּטָה מהדרך	CODOINZ / Coing	קודינ"ץ
וב ע"א	TENALIES / Tenailles	טֵינָלִי"ש ¹⁰	Quince	חבוש (פרי)
	Pliers, tongs	צבת, מלקחיים	CRIBLE / Crible	קריבִל"א ⁵
וב ע"ב	HATEREL / Nuque, partie postérieure du cou	הָטֵרִי"ל	Sieve	נפה, כברה
	Nape of the neck	עורף, מאחורי הצוואר	JUSARME / Guisarme, sorte de hallebarde	מא ע"א ז'וֹשְׁרָמ"א
סד ע"א	BLEDES / Betteraves	בִּלְדִי"ש	Halberd, dagger	פגיון, חנית (קדומה)
	Beet (root)	סלק סוכר, סלק מאכל	ESGRONIR / Gronder, réprimander	מא ע"ב אֵשְׁגְרוֹנִי"ר ⁶
	BLESTE / Motte de terre	בִּלְשִׁט"א	To growl, to reprimand	לגעור, לנזוף
	Cloud of earth	גוש אדמה	ORTIES / Orties	מד ע"א אורְטִי"א ⁷
סה ע"א	AISELE / Aisselle	אֵישִׁיל"א	Urtica, nettles	קמשונים, סרפדים (מיני קוצים)
	Armpit	בית השחי	ALUM / Alun	אלו"ם ⁸
סז ע"ב	MOCHIER / Moucher	מוֹכִי"ר	Alum	צָרִיף
	To wipe (nose)	למחוץ, לקנח (את האף)	TRONÇON / Morceau, fragment	מה ע"א טְרוֹנְצוֹן
	ESCHELETE / Sonnette, clochette	אֵשְׁכִילִיט"א ¹¹	Piece, fragment	קֶשֶׁע, שָׁבֶר
	Bell	זוג (של פעמון)	PODAGRE / Podagre, goutte au pied	מח ע"ב פּוֹדַגְרָ"א ⁹
סח ע"א	PELOTE / Pelote, boule	פִּילוֹט"א	Podagra, gout	צינית, (שיגרון), גָּאוֹט
	Ball (of wool)	גולה, פקעת (צמר)		

הערות והארות

ואכן בהגהות הגאון רבי ישעיה פיק על הגליין ציין לדברי רש"י שלפניו שבהם מפורש שנוחיה היא גערה. וראה שם בהגהות הב"ח מה שמיישב.

7. רש"י ד"ה "דקדחו ביה חלפ" - ראה רש"י בישעיהו לד-ג.

8. רש"י ד"ה "פיר גפרית" - אלו"ם הוא שם כללי לכמה מיני גופרת כפולים. צָרִיף - הוא מלח גבישי, חיור, המורכב מגופרת האשלגן וגופרת החמר. סגולתו לכוּחַ.

9. רש"י ד"ה "פודגרא" - בלועזית: גָּאוֹט; ובלשון - הקודש: צינית (ירושלמי מסכת שבת פרק ו' סח ע"ב הלכה ו'), או שיגרון. זו מחלה המלווה בכאבים עזים בפרקים, כאשר הסימפטום הראשון הוא כאב ונפיחות בפרקי בהונות הרגליים. צריכה מוגברת של בשר ומשקאות אלכוהוליים מגבירה את הסיכוי לחלות במחלה. לכן בעבר נקשרה המחלה עם כאלה שחיו חיי הוללות, וכונתה: 'מחלת המלכים'. אחד המלכים שחלה במחלה זו הוא אסא מלך יהודה.

10. רש"י ד"ה "צבתא" - צבת הוא הכלי שתופסים בו, ואילו כאן הגמרא משתמשת במילה צבת וב ע"א לתאר את פעולת התפיסה. כדי להסביר זאת מביא רש"י דוגמה מהשפה הצרפתית שבה קרוי טֵינָלִי"א (ולפניו בלשון רבים טֵינָלִי"ש) משורש *TENERE / Tenir* שמשמעותו: לאחוז, להחזיק - כך בלשון חז"ל קרוי הכלי 'צבת' והפעולה 'צבתא'.

11. רש"י ד"ה "זוג" - בלשון הקודש: זוג; בארמית: טבלא; ובצרפתית: אֵשְׁכִילִיט"א.

4. רש"י ד"ה "מהבהבת" - ראה רש"י במסכת שבת כח ע"ב (ד"ה הבהבה): "הבהבה - על השלהבת, כדי שתהא מחורכת ותדליק יפה".

5. רש"י ד"ה "ארבילא" - בכת"י לא מופיעה כאן מלת לעז, רק בדפוסים נוספה כאן מלת קרוב"ל. אך קרוב"ל אינה בצרפתית אלא בפרובנצית. לכן נראה שמאחר ו"ארבילא" המופיע בגמרא הוא כברה, כפי שפירש רש"י לקמן (פט ע"ב ד"ה "תמרי בארבילא") ובמסכת בבא מציעא (כו ע"ב ד"ה "דאייתי ארבילא") ובמסכת מכות (כ ע"ב ד"ה "דאכיל תמרי בארבילא"), לפי זה - אם ישנה כאן מלת לעז, זוהי מלת קָרִיבִלִּא [Cible] שמשמעותה כברה, כפי שלועז רש"י על מלת "נְעִשִׁית לוּ מִקְבֵּר מְעֻשָּׁה נְשֵׁת נְחֻשֶׁת" (שמות כו - ד): "לשון כברה, שקורין קָרִיבִלִּא".

יתירה מכך, במעשה המשכן ממשיך רש"י לבאר שהכוונה ל"מין לכוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת", כלומר הכוונה שם לבר מחורר העשוי כמין כברה. אף כאן סביר לומר, שלא אכלו תמרים בכברה ממש אלא בכלי מחורר (אולי מנצרים) העשוי כמין כברה. ואכן, גם לקמן וגם במסכת מכות משמע ש"ארבילא" הוא כלי מיוחד לתמרים.

6. רש"י ד"ה "מנוחותיה דמר אריר" - רש"י פירש כאן ש"נוחיה" היא גערה, וכך פירש גם רבינו חננאל. (וראה גם ברש"י במסכת שבת מח ע"א ד"ה "נוחיה" - גער בר').

אולם במסכת פסחים (ק"ב ע"ב) פירש רש"י: "ניזחא דחורא - לחש על השור שלא ינחנה". ורשב"ם (שם) חולק: "ינראה בעיני שאינו לחש, אלא גערה שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו וכיו".

במודור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה נלאחר שהוגוהו על-פי כתב-ידן ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

רף ס

איתא

קטן מ

עונש

הגמרי

להקש

פירוש

הגדלו

ומוכח

לשון

אלא

מהבא

אמאי

מפרש

שללא

בגבור

מקודב

קטן א

סורר

אב. ו

שימי

שבזמן

נמנה

הוא ב

בר נ

הגמרי

נדה

לבוא ז

פטור ז

התירוק

מהפסו

מצינו

קטן בב

לפי פיו

- שהב

כיון ש

הקפת

צריך ל

עכשיו

דהיינו

שמדוב

דחשיב

עשרה

איש כ

את לש

בעיני י

של א ד

מדבר

שהוא

דאמר

דבאמר

בן ולא

בן דהי

ומורה

שחצר

COLER / Couler

To flow, to run

AIM / Hameçon

Fishing hook

ESTELES / Éclats, morceaux de bois

Fragments, wooden chips

ESTANC/ Étang

Pond, pool

FROMIER / S'agiter, se mouvoir

To jiggle, to move quickly

קולי"ר

לזרום, לקלוח, לשטוף

אי"ם

חכה (וליתר דיוק: הקרס שבקצה החכה)

אישיטילי"ש

בקעות, גורי עץ

אישיטין"ק

בריכה (מים עומדים)

פרומי"ר

לרחוש, לנוע, לגעוש, להתנודד

PELOTE / Pelote, boule

Ball (of wool)

LOR APARTENEMENT /

Ce qui leur appartient

What belongs to them

LIMON / Limon, boue

Slim, mud

(כאן במשמעות מליצית "לב אבן")

PREMBRE / Presser

To press

POINT / Perce

Pierces

סח ע"א פילוט"א

גולה, פקעת (צמר)

עד ע"ב לו"ר אפרטינימי"ט

השייך להם

עה ע"א לימו"ן¹²

טיט, רפש (כאן במשמעות מליצית "לב אבן")

עו ע"ב פרימבר"א¹³

ללחון, לדחוס

פוינ"ט¹⁴

דוקר, נוקב

הערות והארות

12. רש"י ד"ה "העלה טינא בלבו" - המודפס ברש"י שלפנינו "העלה לבו טינא" - נימוק מרוב אהבה נטמטס לבו והעלה חולי" אין לו הבנה. כי "נימוק" פירושו הרקוב ו"נטמטס" פירושו נסחם, ואלו שני הפכיים. לכך העדיף מהרש"ל את גירסת הספרים: "לימוין". מרוב אהבה נטמטס לבו והעלה חולי".

13. רש"י ד"ה "כבש" - ראה בלעזי רש"י על מסכת יבמות (קב ע"א) איך שתרגמו מלת פרימבר"א. ש ע"ב
לעזו זה משמעויות שונות ולכן תירגמו בכל מקום לפי העניין.
14. רש"י ד"ה "תכיפה" - פוינ"ט. הוראתה הראשונה של המילה היא 'דקירה' או 'עקיצה' (ראה רש"י במשלי כג-לב). ומכאן קיבלה המילה משמעויות נוספות (קירובות): במובן ניקוד (ראה רש"י בראשית ל-לב "נקד" - מנומר בחברבורות דקות, כמו נקודות. פוינטורא בלעז [POINTURE]); ובמובן נקוד / נשום (ראה רש"י איכה א-י "נשקד על פשעי פירו" - פוינטורא בלעז [POINTURED]). נקודים. מנומרים, ומסומנים היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון, לא נשכה מנינים ותשלומיהם). ולפנינו היא מופיעה במובן דקירה.

טינא (או טין) בארמית הוא טיט בלשון-הקודש. (בדניאל פרק ב פסוקים מא, מג "פן־לֹא מִעֲרַב פִּתְּסָף טִינָא", היינו ברזל מעורב בחרס העשוי מטיט. ראה בפירוש רס"ג שם). האמור כאן בגמרא שלבו העלה טיט הכוונה, כמובן מאליו, בהשאלה ש"מרוכ אהבה נטמטס לבו". ואולי לכן תרגם רש"י את מלת טינא במילה הצרפתית לימוין, כי לימוין כולל בחוכו כפל משמעויות: גם "טיט, רפש" וגם "זוהמה מוסרית" (על-פי המילון ההיסטורי Robert).

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה נלאחר שהוזהרו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעויותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמוכן - ללשון הקודש

קא ע"א	MALANZ / Plaies	מלנץ	FROMIER / S'agiter, se mouvoir	פרומייר	ז ע"ב
	Lesions	פצעים	To jiggle, to move quickly	לרחוש, לנוע, לגעוש, להתנודד	
קא ע"א	ORTIES / Orties	אורטיא"ש ¹⁷	ESCUREL / Écureuil	אישקורי ¹⁵	זא ע"א
	Urtica, nettles	קמשונים, סרפדים (מיני קוצים)	Squirrel	סנאי	
קד ע"ב	ESCHANÇON / Échanson	אישקנצו"ן ¹⁸	POINTURE / Piqure	פוינטור"א	זא ע"ב
	Chief butler	מוזג, מלצר	Prick	דקירה	
קא ע"ב	CRESTE / Crête (de coq)	קרישט"א	FLEMIE / Lancette	פלמיא"ה	
	Crest, cock's comb	כרבולת	Lancet, surgical knife	איזמל, מחט (של רופא המקיז דם)	
קא ע"ב	JAMANT / Aimant, oxyde de fer	ז'מן"ט ¹⁹	SON / Son, bruit	שו"ן	זא ע"ב
	Magnet, iron oxide	מגנט	Sound, noise	קול, רעש	
קא ע"א	ESTRE / Environnement, suite	אישטר"א ²⁰	TAPID / Tapis, pièces de tapisserie, couvertures	טפיד	זא ע"א
	Environnement, surrounding, circle of friends	בני ביתו, מקורביו, פמלייתו	Carpet, rug, cover	מצע, מרבר, ציפוי, שטיח	
קט ע"א	CORANT / Courant, cours (d'un fleuve)	קורנ"ט	MARESC / Marais - Marécage	מריש"ק	זא ע"א
	Current of water, stream	זרם	Marsh, a shallow body water	ביצה	
קט ע"ב	NAVRADURA / Blessure	נברדור"א	CHALVE SORIZ/ Chauve-souris	קלכ"א שורי ¹⁶	זא ע"ב
	Wound	מכה, פציעה	Bat	עוף הקרוי בלשוננו עטלף	
			DEINTIERS / Friandises, fruits sucrés	דיינטיייר"ש	קא ע"א
			Delicacies, sweet fruits	ממתקים	

הערות והארות

15. רש"י ד"ה "עכבר" - במסכת עבודה-זרה (סח ע"ב) מביאה הגמרא שיש הבלל בין עכבר-ישוב הנוהגים טעם לפגם בחבשיל שנפלו בו ובין עכבר-שדה הנוהגים דווקא טעם לשבח. קשה להבין את הדברים לולא פירוש רש"י (שם) שעכבר-שדה הוא בעל-חי אחר הקרוי בצרפתית אישקורי"ל (ובלשון-הקודש סנאי).
16. רש"י ד"ה "עטלף" - קלכ"א שורי"ץ. יש מקומות שרש"י מתרגם ה'עטלף' - קלכ"א שורי"ץ, שהוא בלשוננו עטלף (כמו 'קלעטלפים' בישיעה ב-כ, במסכת ביצה ז ע"א, ובמסכת בכורות ז ע"ב ד"ה "עטלף": "קלכ"א שורי"ץ. דומה לעכבר ויש לו כנפיים"), ויש מקומות שרש"י תרגמו טלפא [TALPET / Taupe], שהוא בלשוננו חפרפרת (כמו במסכת שבת עח ע"א).
- כיום הצליחו אנשי המדע לזהות כאלף סוגי עטלפים, כנראה שרש"י מפרש כל מין לפי מקומו. ויש להעיר, רש"י בפרשת מיני (ויקרא יא-ח) מסביר ש'תנשקת' הוא שם משותף לעוף טמא הנקרא בצרפתית קלכ"א שורי"ץ (בלשוננו עטלף), ולשרץ טמא הנקרא בצרפתית טלפא (חפרפרת). אם-כן, כיצד נבין את האמור בויקרא (שם - יח, יט) ובדברים (יד - טז, יח), בין העופות הטמאים מונה התורה "זאת התנשקת... זאת העטלף" - מהו איפוא העטלף המוזכר בתורה, קלכ"א שורי"ץ הוא תנשמת וחפרפרת אינה עוף? וצריך עיון.
17. רש"י ד"ה "ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה" - ראה רש"י בישיעהו לז-יג.
18. רש"י ד"ה "רדף" - רבי ישיעה פיק העיר כבר על הגליון שמהגמרא נשמט המשכו של "המעשה בשני בני אדם שנשכו בהר הכרמל" ולכן לא מובנים דברי רש"י, וממילא לא מובן גם באיזה הקשר הובאה מלת הלעו אישקנצו"ן שמשמעה מוזג, מלצר.
- הקטע החסר נמצא בכתב-יד מינכן (הובא בדקדוקי סופרים), היה בפני רבותינו הראשונים והשתמר בערוך (ערך קלסטרא - א) ובספר מנורת המאור (נר ג כלל ג חלק ב, פרק רביעי אות שה). וזה לשון הקטע הקשור לעניינו: "אמרו לו: כמדומה לנו שאדוננו זה בן קלשקא של מלך הוא. הלך ושאל את אמר, אמר לה: אם את מודה לי - מוטב, ואם לאו - אני מצוה והורג אותך. אמרה לו:
- בשעת חופתה יצא בעלה ונכנס קלסתא של מלך וכא עליה ונתעברה בך". על כך מפרש רש"י שקלסתא הוא אישקנצו"ן - מלצר. (וראה בפירושו נפש יהודה למגורת המאור שם שפירש שקלסתא הוא שר הטבחים ההורג בדיני נפשות של מלך).
19. רש"י ד"ה "שואבת" - ז'מן"ט. בכמה כתבי-יד מופיעה כאן המילה האיטלקית קלמיט"א [Calamita] ש ע"ב שמשמעותה מגנט, ומכאן השיבוש בדפוסים שלפנינו קלאמיניס"ה.
20. רש"י ד"ה "מהמהם" - הדיבור שלפנינו הוא המשך הדיבור שלפניו, בו מובאר הפסוק ביוחזקאל (ז - יא) המדבר על חורבן שיבוא על ירושלים. ולפיו החמט שבידי אנשי ירושלים יקום וייהפך לקטף רשע אשר יכה בהם עד שלא יאשר מהם שריד - כי שום תועלת לא תצמח לא מקם, לא מקומם ולא ממשאם.
- דברים אלו צריכים ביאור, מהו "משאם"? - רש"י ביוחזקאל (שם) פירש "לא מהם - כך אמר הקב"ה למשהיית אינך זקוק להשאיר נפש מרשעי ישראל כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם", ואם-כן נראה לי שגם כאן הכוונה לבניהם ונקט את לשון המקרא ביוחזקאל (כד - כה) "ואתה בן אדם, הלאו ביום קהתי מקם את מעונם מושש תפארתם, את מקמד צניקם ואת משא נפשם קניקם וקנתיקם", הרי שמשא נפשו של האדם אלו הם בניו ובנותיו. וכפי שמטעים רש"י שם: "שנפשמם מתנשאה בהם", או בלשון הרד"ק: "מה שאליהם הם נושאים את נפשם והם בניהם ובנותיהם".
- נמצא איפוא ש"המקם" הם בניו ובנותיו של אדם, וכדי להבהיר ולהרחיב כוונה זו הביא את מלת הלעו אישקנצו"א [ESTRE] שאחת ממשמעויותיה של מילה זו (על-פי מילון Larousse לצרפתית עתיקה) היא בני ביתו, מקורביו, פמלייתו, כלומר: סביבתו הקרובה של האדם.
- ואפשר אולי לדייק בדברי רש"י, שביחזקאל פירש חיבת מהמהם - מבניהם בין חיבת "מהם" "מהמונם", כי בניהם הוא יותר קרוב ל-מהם מ-להמונם, ואילו כאן פירש מהמהם - במשאם לבסוף כי הוא הולך לפרשה בעזרת הלעו.

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומונקדים להגיה נכונה (לאחר שהוגזו על-פי כתב-יד) ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת (הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה) הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

MENTON / Menton	קִינְטוֹ"ן	BLESTE / Motte de terre	ח ע"א בְּלִישְׁטִ"א
Chin	סנטר	Cloud of earth	גוש אדמה
JONTURE / Jointure, articulation (des os)	ז'וֹנְטוּרִ"א	JOINDREZ / Apprenti	ח ע"ב ז'וֹיְנְדְרִי"ץ
Joint, articulation (of bones)	(מקום) חיבור	Apprentice	שוליא (חניך / מתלמד)
POINTURER / Piquer la chair, tatouer	פּוֹיְנְטוּרִי"ר	TRUELE / Truelle	ט ע"א טְרוֹאִילִ"א
To sting, puncture the body, to tattoo	לקעקע, לנקב, לדקור	Trowel	כף של סיידים
FLEMIE / Lancette	פְּלִימִיָּה	ESLOISEDURE / Endroit de l'entorse	יא ע"ב אֵיִשְׁלוּיִשְׁיִדוּרִ"א
Lancet, surgical knife	איזמל, מחט (של רופא המקיז דם)	Location of the sprain	(חזר ל) מקום ממנו נותק; כלומר למקום ששם היה הנקע
DESCOSDRE / Découdre	דֵּיִשְׁקוֹשְׁדֵּרִ"א	CHENILE / Chenille	טו ע"ב קִינִילִ"א
To unstich	לפרוס את התפר	Caterpillar	זחל
PROVER / Prouver	פְּרוּבִי"ר	TENPLES / Tempes (parties de la tête)	כ ע"א טֵינְפִלִ"א
To prove	לאמת, להוכיח	Temple (of the forehead)	רקה

הערות והארות

- ט ע"א 1. רש"י ד"ה "מחצית" - ראה רש"י במסכת שבת (פ ע"ב): "על מלא כף סיד - בגמרא מפרש: כף של סיידין, טְרוֹאִילִ"א בלעז".
 - יא ע"ב 2. רש"י ד"ה "על איבריה דשפא" - ראה רש"י במסכת שבת (קמו ע"א) "נפרקה - אֵיִשְׁלוּיִשְׁיִדוּרִ"א בלעז, שיצא העצם מפרק שלר".
 - כ ע"א 3. רש"י ד"ה "כדי דסוד" - בלשון-הקודש - רקה; בארמית - צידעא; ובצרפתית - טֵינְפִלִ"א. וראה ברש"י שופטים (פרק ד פסוק כב).
 4. רש"י ד"ה "שתיים טכאן" - סנטר בארמית משמעותו "זקן הממונה להיות בקי בנחלת גבול שדה כל איש ואיש" כפי שפירש רש"י במסכת גיטין (פ ע"ב), או "שומר העיר" כפי שפירש רבינו חננאל במסכת בבא בתרא (סח ע"א) והובא ברש"י (שם). אולי לכן ראה רש"י צורך לתרגם שטֵינְפִלִ"א בלשון-הקודש הוא קִינְטוֹ"ן בצרפתית.
 - יא ע"א 5. רש"י ד"ה "כתובת קעקע" - בספר איוב (פסוק מ פסוק לא) מסביר רש"י שמלת "קעקע" היא מהמילות הכפולות כמו "דִּקְרָק או אֶקְדָם" (ויקרא יג-ט), וכמו "פְּתִלְתִל" (דברים לב-ה). כלומר, לפי רש"י המילים שכוללות את עצמן באות לחזק את משמעות המלה. זאת בניגוד לדעת האבן-עזרא (בתהלים מה-ג) שהכפילות, במילים אלה, דווקא באה להחליש את המשמעות. ולשיטתו, פירש
- רש"י בויקרא (יג-ט, מט, מתורת כהנים): "ירקק - ירוק שכירוקין, אדמדם - אדום שבאדומים". וכך "פתלתל" הוא פתיל כפול, וכאן "קעקע" הן הרבה דקירות ונקובים. וראה על כך במעייני אגם עמוד קמא והלאה.
- נציין, שבשפה המדוברת היום השתרשה דעת האבן-עזרא שירקק - הוא ירוק בהיר, אדמדם - אדום בהיר, שחרחרות - שחורה - שחורה בהירה, וכדומה.
6. רש"י ד"ה "נפרמו" - מדברי רש"י כאן וביתור מדברי הערוך (ערך 'פרס') מכואר ש'קיעה' היא כ ע"ב בכד שלא במקום התפר רפרימה' היא במקום התפר. וראה עוד בענין זה בערוך לנו כאן ובמה שהעירו במדור לעזי רש"י השלם למסכת סוטה ז ע"א.
7. רש"י ד"ה "הופיע" - למלה "הוכיח" בלשון-הקודש שתי משמעויות: א. לשון תוכחה ומוסר; כ ע"ב ב. לשון אימות והוכחת דברים. במקומות רבים ראה רש"י צורך להסביר האם מדובר בתוכחה או בהוכחה. כגון: בבראשית (לא-מב) "ויוכח - לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה". ועוד קודם לכן בפסוק לו "ויוכיחו" ויבררו עם מי הדין, אֶפְרָיִם בלעז [שפירשו, כמו כאן אימות והוכחה], או שם בפרק כד פסוק יד "ולשון 'הוכחת' - ביורת, אֶפְרָיִם בלעז", ושם בפסוק מד: "הוכיח - בידר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר".
- גם כאן נעזר רש"י במלת הלעז פְּרוּבִי"ר כדי לפרש שהכוונה לאימות והוכחה.

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

FERMAL / Agrafe (pour col de chemise)	פִּיֶּרְמָל ³	MENTON / Menton	ג ע"א מִיֵּנטוֹן ¹
רכס (סגר צווארון החולצה / החלוק)		Chin	סנטר
Hook, fastener (for shirt's collar)		GRAFIE / Poinçon servant à écrire	ד ע"ב גֶּרְפִּי"א ²
NOSCHE / Broche, fermoir	נושֶׁק"א ⁴	Stylus, writing instrument	מכתב, חרט
Pin, clasp	סיכה	PALDE / Pâle	ו ע"ב פֶּלֶד"א
MARESC / Marais - Marécage	מַרִּישׁ"ק ⁵	Pale	חיוור, דהה
Marshland, swamp	ביצה, רקק.		

הערות והארות

4. רש"י שם - נושֶׁק"א הוא שם כולל לכל מיני סיכות. גם סיכת חיבור (כעין סיכת בטחון או סיכת מהדק בימינו) כפי שמתרגם רש"י כאן ובמסכת שבת נו ע"א (ד"ה מכבנין), וגם סיכת חכשיט כפי שתרגם רש"י על "עיר של זהב" במסכת שבת נו ע"א (ד"ה "עיר של זהב"). וראה גם במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת בבא-בבא-בבא-בבא קנא ע"ב.

5. רש"י ד"ה "שני בצעים" - המילה מַרִּישׁ"ק בצרפתית העתיקה כמו המילה בִּיצָה בלשון-הקודש טו ע"א - היא דו-משמעות: א. קרקע רטובה במים (מי שופכין או סתם שלולית) עם צמחיה הגדלה בה; ב. קרקע רטובה במים ללא צמחיה. אולם בצרפתית העכשווית לשתי המשמעויות הללו מילים שונות: בִּיצָה עם צמחיה היא - *Marais*, וביצה ללא צמחיה היא - *Marécage*. וכיוון שאין בידנו להכריע למה כוונת הגמרא, ואולי גם כוונתה לשתי סוגי הכיחות, הבאנו את שתי המילים. (וראה באריכות 'מעייני אגם' עמודים קא - קד).

1. רש"י ד"ה "ואחד מלמטה" - סנטר בארמית משמעותו "זקן הממונה להיות בקי בנחלת גבול שדה כל איש ואיש" כפי שפירש רש"י במסכת גיטין (פ ע"ב), או "שומר העיר" כפי שפירש רבינו חננאל במסכת בבא בתרא (סה ע"א, והובא ברשב"ם שם). אולי לכן ראה רש"י צורך לתרגם שִׁסְטָר' בלשון-הקודש הוא מִיֵּנטוֹן בצרפתית.

2. רש"י ד"ה "המכתב" - ראה רש"י בכפורות לו ע"ב ד"ה "מכתב" שפירש: "עט ברזל". מקור המלה גֶּרְפִּי"א הוא ביוונית, משרש גֶּרְפִּי"יין (- לכתוב). וממנה: גרפיקה, גרפולוגיה, קליגרפיה, ועוד ועוד.

3. רש"י ד"ה "מכבנין" - השווה לדברי רש"י בשמות (פרק כו פסוק ו): "קרסי זהב - פִּיֶּרְמָל"ץ בלעז. ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחבורת זו וראשן אחד בלולאות שבחבורת זו ומחברין בהן". שם מופיע אותו לעז אך בלשון רבים.

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

CHALÇONS / Chaussons, bas de laine	לא ע"א קלצונ"ש ¹
Cloth-shoes, slippers	נעלי בד
FERMALIE / Gageure, pari	פירמלי"א
Bet, wager	התערבות
GALES / Noix de galle	מב ע"א גלי"ש ²
Gall-nuts	עפצים

הערות והארות

1. רש"י ד"ה "פוזמוקייכו" - המילה הצרפתית קלצון [CHALÇON] שינתה את משמעותה. בימי רש"י הייתה משמעותה נעל מבד הננעלת על הנעל והשתמשו בה בימים המושלגים כדי שלא להחליק על הקרח. אין זו נעל מעור על אף שבימינו קלצון משמעותו: נעל מבד או מעור, עם או בלי עקב.

2. רש"י ד"ה "דיפתרא" - עפצים הן גידולים טפיליים על עלה האלון המשמשים לחשיית הדין. (ראה רש"י במסכת שבת קד ע"ב ד"ה "אפצא") ולעיבוד עורות (ראה רש"י במסכת גיטין יא ע"א ד"ה "שאינו יכול להזריף").

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתב-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

PORELS / Poireaux	פּוֹרֵילִי"ש	CUVE / Cuve	ב ע"ב קוב"א
Leeks	פְּרִשִׁים (ירק מאכל)	Vat, large barrel	גיגית, מיכל, חבית (גדולה)
LEITUGE / Laitue	לֵיטוֹן"א	LENTRES / Lentes, oeufs de poux	ג ע"ב לֵינְטְרִי"ש
Lettuce	חסה	Nits	ביצי כנים
LEITUGE / Laitue יא ע"א	לֵיטוֹן"א	BECHEDURE / Coups de bec, piqûres	ד ע"א בִּיקִידוֹר"א
Lettuce	חסה	Peck, prick	ניקור
RAFNE / Radis	רַפְנָ"א	TACHES / Tachetés	ד ע"ב טַק"ש
Radish	צנונית	Speckled	חברבורות
ESJARETER / Couper les jarrets	אֵישׁוֹרִיטִי"ר	TEILE / Toile, taie de l'oeil	ה ע"ב טֵייל"א
To hamstring	לחתוך את מפרק הברך	Clouding of the eye	דוק (קרום דק) על העין
AFUBLEIL / Tresse épinglée יא ע"ב	אֶפּוּבְלִי"ל	ANEID / Aneth	ו ע"ב אַנִייד
Tress, plait of hair clasped	צמה מכובכת	Dill, anise	שֶׁבֶת (צמח תבלין)
CONFREDRIE / Frairie, festin	קוֹנְפְּרִידִיא"ה	ANETO / (It.) Aneth	אנִיט"ו
Fraternity's festival	חגיגה, משתה	(It.) Dill, anise	שֶׁבֶת (צמח תבלין, באיטלקית)
SANSUE / Sangsue יב ע"א	שַׁנְשׁוּא"ה	TUDELS / Tuyaux, tiges	טוֹדֵיל"ש
Leech	עלוקה	Pipes, stems	צינורות (כאן במשמעות גבעולים)
AIGRE / Vinaigre יב ע"ב	אִיגְר"א	CHARBONCLE / Escarboucle	ח ע"ב קַרְבּוֹנְקֵל"א
Vinegar	חומץ	Carbuncle	גרנט (אבן יקרה בעלת צבע אדום כהה ומבריקה)
GLANT / Gland (fruit de chêne) יד ע"א	גִּלְנָט"ו	ORUGE / Roquette (plante)	י ע"ב אורוג"א
Acorn	פְּלוּט (פרי האלון)	Meadow rocket (plant)	אורה (צמח)
COMPARAJE / Festin en société	קוֹמְפַרְזִי"א	ALIENDRE / Coriandre	אליֵנְדֵר"א
Social banquet	סעודת חברים (צעירים)	Coriander (plant)	גד השדה (כוסבר)

הערות והארות

- רש"י ד"ה "טוריקי" - את תרגום המלה טַק"ש מצאנו גם ברש"י לירמיה (יג כג), בפסוק הַיִּתְּנָהּ פֶּשֶׁת עוֹר וְנָמַר תִּבְרַבְרִתִּי תִרְגַּם רש"י את מלת חברבורות - טַק"ש.
- ומן הענין להשוות את פירושו של רש"י במקומות אחרים. במסכת סנהדרין (קה ע"ב) על מה שאמרה הגמרא על כרובלת התרנגולת "כל שעתא ושעתא אית ביה סוּרְקִי סוּפְקִי", פירש רש"י: "יש בה שורות שורות אדומות מאד"; ובמסכת בבא-מציעא (פג ע"ב) על "שוּרְקִי סוּפְקִי" המצויים בשומן פירש רש"י: "גוונים אדומים [שכשומן] והם מן הבשר".
- וזה גם לדעת כונת רש"י כאן, שהחברבורות האדומות שכרובלת הן "כמו חוּטִין חוּטִין", כלומר שורות שורות בגוון אדום. ומה שהוסיף רש"י "ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק" כונתו לשורה (על-פי ערוך השלם ערך 'שרייקא').
- רש"י ד"ה "ברוקין" - טֵייל"א. רש"י בפירושו לתנ"ך ולתלמוד משתמש יותר מעשרים פעם בלעז זה. כי "טֵייל"א הוא בעל משמעויות רבות (דומות) בלשון-הקודש. כגון: יריעת בד (ישעיה מ-כב, ועוד), דוק המכסה את העין (ויקרא כא-כ, ועוד), קרום החוצץ בין החלקים הפנימיים של הגוף (שמות כט-ג, ועוד). שהמשתתף לכולם הוא: דבר דק המשמש לכיסוי, ובהיותו על העין גורם לטשטוש. וראה במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת גיטין נו ע"א על רש"י ד"ה "לדידהו לא הוי גומא".
- רש"י ד"ה "שבת" - השֶׁבֶת הוא צמח תבלין חד-שנתי ממשפחת הסוככיים, בעל פרחים צהובים. חרץ מן הפרחים, יל תר מרכיבי הצמח משמשים לתבלין - הורע, הוירים (הקנים), הדקים (הגבעולים), והעלים.
- רש"י ד"ה "הוגריגיר שֶׁ אפר" - צמח זה מוזכר במלכים ב-ד לט "ויצא אחד אל השדה ללקט יב"א אֹת". ובמסכת יומא (יח ע"א) זיהו את האֹת ודרשו את שמם: "תנא משמיה דרבי מאיר: זה גְרִיז. אמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן אֹת? מפני שמאירות את העינים". ואכן במסכת שבת (קט ע"א) "אמר רב ששת: גְרִיזִיא - אפילו לדידי [שעיוור אני] מעלי". "דמשפּה [נ-משכך כאבן] גלגל העין" - רבינו חננאל שם.
- רש"י ד"ה "שדר לִיה" - על הפסוק "והמן קָוַע-גֶּד" (במדבר יא-ז) תירגם הירושלמי: "קָוַע-פּוֹסְפֶרָה". ובכורן (ערך 'כסבר') כתב: ש"כ שמו בלשון ישמעאל, ואכן גם היום שמו הערבי: פּוֹסְפֶרָה.
- רש"י ד"ה "זאת הכרישין" - השווה לדברי רש"י בבמדבר (יא-ה) "החציר - כרישין. פּוֹרְקִי"ש. ותרגומו: ית בוציניא וכו'".
- רש"י ד"ה "בחגגתא דטייע" - באצור לעזי רש"י (לעז 1785) כתב שקוֹפְּרִידִיא"ה הוא איגוד יא ע"ב מקצועי שבמרכזו פעולתם היה משתה שנתי לכל בעלי המקצוע, ומכאן נקרא גם המשתה עצמו קוֹפְּרִידִיא"ה.
- רש"י ד"ה "פרי דארזא" - בתוספות (ד"ה "פרי דארזא") כתבו: "פירש בקונטרס: גלגלן [אולי יא ע"א צ"ל גלגט או גלנץ] והוא מאכל חזירים", והוא כפי שכתב רש"י במסכת גיטין (נט עא ד"ה "פיסתקא"). ולאחר-מכן הביא רש"י פירוש אחר בשם רש"י.

ADENTER / Renverser	אָדֶינְטֶר ¹⁴	PELE / Pelle	פֶּלֶא ¹⁰ טו ע"ב
To reverse	לְהַפֵּךְ	Shovel, spade (a flat blade with a long handle)	רחת, את חפירה
ALMENBRE / Estrade, tribune	אַלְמֵינְבֶר ¹⁵	FOSOIR / Houes, marres	פּוֹשׁוֹי ¹¹
Platform	דוכן, בימה	Hocs, pick-ax	מעדר, מכוש
ALTER / Autel	אַלְטֵי ^ר	STOK / (All.) Cep, entrave	שְׁטוֹק
Altar	במה, מזבח	(Germ.) Hindrance, impediment	אזיק (בגרמנית)
ARC WOLUD / Voûté en arc	אַרְק וּוּלוֹד ^ד	CEP / Cep, entrave	צֵי"פ
Bent like an arch	מקושת [מקשת מקומרת]	Hindrance, impediment	אזיק
LEMOISSEL / Peloton de fil	לֵימוֹיֶשֶׁל ¹⁶	BUIES / Liens (pour les pieds)	בּוּיָא ^ש
Bended like an arc	פקעת חוטים	Cable, chains (for feet)	כבלים, רצועות (לרגליים)
FORCHES / Fourches	פּוֹרְקֶשׁ ^ש	FERJES / Chaînes, fers	פֶּרְזֵי"ש
Pitchforks	קלשונים	Iron chains	אזיק ברזל
AMASER / Assembler, réunir	אַמְשִׁי"ר	MASES / Masses (de fer)	טו ע"א מִשִּׁי"ש ¹²
To assemble, to reunite	לאסוף, לקבץ, לאחד	(Iron) masses, bars	מטילי ברזל
FERAJE / Fourrage en vert	פֶּרְזֵי"א ^א	FOSOIR / Houes, marres	פּוֹשׁוֹי ^ר
Hay, green fodder	מספוא (ירוק), חציר	Hocs, pick-ax	מעדר, מכוש
GRAFIE / Poinçon servant à écrire	גְרַפִּי"א ¹⁷	DOLEDOIRE / Doloire (sorte de hache)	דוֹלֵדוֹיֶר ¹³
Stylus, writing instrument	מכתב, חרט	Adze (a kind of axe)	מעצר (מעין גרזן)

הערות והארות

- דקר נעוץ מבעוד יום [באדמה]. והרי מעדר או מכוש אין דרך לנעוצם בקרקע? לכך פירשו שד"ק הוא קולט"ר.
12. רש"י ד"ה "דקפיה בסיחופיה" - ברש"י ליחזקאל (כו"ט) פירש רש"י: "והוא פרולא הנדואה". טו ע"א וראה שם בפירושו מהר"י קרא.
13. רש"י ד"ה "מעצר" - מפירושו רש"י בישיעהו (מ"ב) ובירמיהו (י"ג) עולה שמעצד הוא שם כללי לכל סוגי הגרזנים ותלוי באיזה הקשר הוא נאמר. כשהוא בידי של תרש-פרן (נפח) הוא "אחד מכלי הנפחים" וכשהוא בידי של תרש-עצים (גנר) הוא דולידור"א. (וראה בביאור המילות למלכ"ם בישיעהו שם).
14. רש"י ד"ה "דקפיה בסיחופיה" - השווה לאיכה (ג-טז) "הקפישני פֶּאָפֶר" ופירש רש"י: "הכפישני - כפה אותי באפר ככלי הכפוי על פיו אָיֶנְטִי"ר בלעז".
15. רש"י ד"ה "בימה" - יש להעיר, שבדרך כלל כשרש"י מביא מלה בצרפתית הוא כותב: "ובלעז...", וכאשר הוא משתמש בניב מקומי הוא כותב: "ובלשוננו...", או בסגנון דומה, (ראה רש"י יחזקאל ד-טז, ובמדור "לעזי השלם" למסכת כתובות סא ע"ב). אולם במקרה זה כותב רש"י: "ואנו קוראין אותו" וכוונתו שזה מונח מיוחד ליהודים; מוצאו ערבי (אל-מונבר) ומוצו אף אצל יהודי אשכנז בצורת "אלמימור".
16. רש"י ד"ה "פקעיות" - לֵימוֹיֶשֶׁל. רש"י במסכת סוכה (ט ע"א) מסביר מה הן הפקעיות: "כדוריות של חוט, לֵימוֹיֶשֶׁל". היינו, סליל חוט שמקופל וצורר ככדור.
17. רש"י ד"ה "מכתב" - ראה רש"י בבכורות לו ע"ב ד"ה "מכתב" שפירש: "עט ברזל". מקור המלה גֶרְפִּי"א הוא ביוונית, משורש גֶרְפִּי"ן (- לכתוב). וממנה: גרפיקה, גרפולוגיה, קליגרפיה, ועוד ועוד.
- ולביאור הענין: הגמרא דנה מה הן האיטרוכלין, בהוה-אמינא הבינה הגמרא שהכוונה לעץ תורניתא ולבסוף הסיקה שהכוונה לפירי דארזא. והנה, במסכת ראש-השנה (כג ע"ב) מובא שעשרה אילנות שייכים למשפחת הארזים; ביניהם - עץ ארז, עץ שטה (הנקרא גם אורן, ובארמית נקרא תורניתא ובצרפתית פֶּיִן [Pine]), ועץ אלון.
- בהוה-אמינא הבינה הגמרא שאיטרוכלין זהו עץ תורניתא (שטה, אלון) ממשפחת הארזים. ובמסקנה: לפי רש"י, שהביא רשב"ם, איטרוכלין אינם העץ אלא פירות התורניתא (כפי שבלשוננו קרויים פירות האורן איטרוכלים), ולכן נקראים בגמרא "פירי דארזא" כי כאמור התורניתא הוא ממין הארזים. ואילו לפי רש"י, שלפנינו, מסקנת הגמרא היא שאיטרוכלין הן פירות האלון שאף הוא ממשפחת הארזים ולכן פירות אלו מכונים בגמרא "פירי דארזא".
- טו ע"ב 10. רש"י ד"ה "המורה" - פֶּלֶא הוא כלי גדול בצורת כף (או יעה), הנקרא בלשון-הקודש גם 'רחת' ומשמש לוריית המון מן התבואה, "כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת וזווק כלפי מעלה והרוח מנשבת ודוחפת המון למרחוק". (ראה רש"י בבבא-בטרא כד ע"ב ד"ה "שיאנו זוהה ברחת", ובבבא-מציעא קה ע"א ד"ה "הרחת").
- ותוספות כאן הקשו על רש"י מהפסוק בישיעה (ל-כד) "אֶשֶׁר זֹרָה קָרַח וּבִפְנֵיהָ", שממנו משמע שהכלי 'רחת' אינו הכלי שעמו זורים את התבואה. אולם רש"י (בישיעה שם) מבאר את הפסוק לשיטתו ש'רחת' ו'מורה' הם שני כלים ושניהם משמשים לוריית התבואה כדי לנקותה היטב מן המון. רחת היא פֶּלֶא (היינו, קלשון להיפוך התבואה) ומורה היא וָיִן (היינו, סל נצרים ששמים עליו את התבואה כדי שהרוח תורה ממנו את המון, עיין עוד ברש"י ירמיה טו-טז).
11. רש"י ד"ה "והדקר" - לפי רש"י דָּקֶר (בלשון המשנה) הוא פוֹשׁוֹיֶיִר (בצרפתית), היינו מעדר או מכוש (בלשוננו). אולם תוספות הקשו על כך ממסכת ביצה (ו ע"ב) שאמרו שם על דברי המשנה "אם שחט [חיה או עוף ביום-טוב] - יחפור בדקר ויכסה [את הדם]" - "והוא כשיש לו

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה, נלאחר שהוגהו על-פי כתיב-יד ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמוכן - ללשון הקודש

RUDE / Ruse (plante)	רוד"א	GRAFIE / Poinçon servant à écrire	ג'רפ"א ¹
Rue (plant)	פיגם (צמח)	Stylus, writing instrument	מכתב, חרט
APIE / Ache, céleri	אפי"א ⁶	PORCHE / Vestibule, porche	פורק"א
Celery	סלרי (כרפס)	Entrance hall, porch	חדר-מבוא (כניסת הבית)
CLOG / Clou, ulcère	קלוג"ג	HATEREL / Nuque, partie postérieure du cou	הטירי"ל
Boil, ulcer	בועת מוגלה	Nape of the neck	עורף, מאחורי הצוואר
FIGE / Orifice (sphincter) de l'anus	פיג"א	POLPE / Partie charnue de la cuisse	פולפ"א
Orifice (sphincter) of the anus	עזקת פי הטבעת (טחורים)	Fleshy part of the thigh	חלק הבשר של הירך
LICES / Lices	ליצי"א ⁸	ESCUME / Écume	אישקומ"א
Heddles	חוט	Foam	קצף
BOTONS / Boutons de rose	בוטון"ש	POINTURE / Piqûre (de flamme, lancette)	פוינטור"א ²
Rosebuds	ניצני הורד	Prick	דקירה (של איזמל / מחט להקזת דם)
LIMAZ / Limace	לימ"ץ	MALWEID / Fièvre brûlante	מלויי"ד
Slug	קונכיית החלזון	Burning fever	קדחת
ESCHARBOT / Escarbot	אישקבוט	JENCIVES / Gencives	ז'נציבי"ש
Beetle	חיפושית	Gums	חניכיים
	קרוקי"ם ⁹	MUSGUE / (Muguet) Scorbut	מושק"א ³
HANETON / Hanneton	הניטון	(Thrush) Scurvy	צפדינה
May-bug	צרעה (חיפושית)	FOSOIR / Houes, marres	פושון"ר
LICE / Lice	ליצי"א	Hocs, pick-ax	מערד, מכוש
Heddle	חוט	CRESON / Cresson	קרישון"י ⁴
FOILIED / Teint en violet	פוליני"ד	Cress	שחלים (ירק-מאכל)
Colored in purple	צבוע בצבע סגול	BON MALANT / Ulcère de la peau	בון מלנ"ט ⁵
SEL JEME / Sel gemme	ש"ל ז'מ"א	Skin ulcer	פצע חמור, מדמם (כיב על העור)
Rock salt	מלח מחצבתי (כגון מלח סדומית)		

הערות והארות

5. רש"י ד"ה "עניבתא" - הפירוש המילולי ל"בון" מלנ"ט הוא "פצע חמור", אך במקומות רבים מצאנו שהשמשו בהגדרה זו למחלת התנקת (בלשון-הקודש), שהיא מחלת האסכרא (בארמית), ובולונית דיתריה [DIPHTHERIA]. (ראה רש"י במסכת כתובות ל ע"ב, סוטה ח ע"ב ד"ה "סרונכי", ועוד).

6. רש"י ד"ה "דפסא" - במילון הצרפתי 'לארוס הגדול' (ערך Ache) כתב שאפי"א בפי תושבי ארצות ים-התיכון נקרא סלרי. ובערך (ערך 'כרפס') כתב שבערבית הוא נקרא: כרפס.

ובענין זה ראה בתשובות חתם סופר (א"ח סוף סימן קלב) שכתב: "הגאון מו"ה נתן אדלר טרח וצעד לידע איזה נקרא כרפס... ומצא שנקרא ברוב לשונות אפי"א. והוא הנקרא בלשון דייטשן צעלי"ר (- סלרי), והוא נאכל כמו שהוא חי, נטבל בחומץ. וכן אנו נוהגין אחריו. ונתתי סימנא מילתא: אפי"א - ר"ת: א-ל פועל ישועות אתה. על כן יאכלו עניים וישבעו".

7. רש"י ד"ה "סימטא" - במסכת שבת (סו ע"א ד"ה "ליסמטא") פירש רש"י: שחין (וגם שם צ"ל קלוג"ג ולא קרדיג).

8. רש"י ד"ה "נירין" - המלה ליצי"א במשמעות חוט נכנסה לשימוש גם בלשון התנאים. ראה בתוספתא מסכת נגעים (פרק ה תוספתא ט) "הליצין שבפקעת", ופירש הגר"א: "החוטין הכרוכין על הפקעת".

9. רש"י ד"ה "חיפושיתא" - כבר באוצר לעזי רש"י (לעז 1829) העיר על כך: "יד מאוחרת הוסיפה בדפוסים 'בלשון כנען קרוקי"ם"'. ואף הוא לא מצא פירוש למלה זו.

1. רש"י ד"ה "מכתב" - ראה רש"י בבכורות לו ע"ב ד"ה "מכתב" שפירש: "עט ברזל". מקור המלה גרפי"א הוא ביוונית, משרש גרפתיין (- לכתוב). וממנה: גרפיקה, גרפולוגיה, קליגרפיה, ועוד ועוד.

2. רש"י ד"ה "דיברא דכוסילתא" - למילה פוינטור"א כמה משמעויות: מנמר (רש"י בראשית ל-לב), מסומן (רש"י איכה א-ד), או דקור (רש"י משלי כג-לב). וראה על כך במדור לעזי רש"י השלם למסכת יבמות ה ע"ב. (במסכת כתובות לט ע"ב הביא רש"י מלה זו בסמיכות: פוינטור"א ד' פלימא"ה. שהמשמעות היא: דקירת איזמל / מחט).

3. רש"י ד"ה "צפדינא" - רש"י במסכת יומא (פד ע"א ד"ה "צפדינא") מתאר היטב את מחלת הצפדינא: "חולי השיניים והחניכיים, ומתחיל כפה וגומר בכני מעיים ומסוכן הוא". אף היום מוכרת כך המחלה; הצפדינה נגרמת ממחסור חמור בוויטמין C, וכחוצאה מכך הגוף אינו מסוגל לייצר את הקולגן, שהוא המרכיב המרכזי ברקמות החיבור בגוף (כמו הגידים, רצועות, עור, עצמות וסחוס). בראשיתה של המחלה מתגלים אבעבועות מכאיבות ודימומים בריירת הפה, השיניים מתרופפות והחניכיים מדממים; ועם התקדמות המחלה ממשיך כל הגוף להידרדר.

בזמנו של רש"י נקראה מחלה זו בשם מושק"א [MUSGUE]. מלה זו נקראת בצרפתית המדוברת היום Muguet אולם היום Muguet היא פטרת הפה (Thrush באנגלית), שאינה מחלת הצפדינה שמוכרת כאן בגמרא, והצפדינה נקראת כיום Scorbut (ובאנגלית: Scurvy).

4. רש"י ד"ה "תחלי דבי כיתנא" - יד זה מוכר במשנה במסכת מעשרות פרק ד משנה ה, וראה שם ברע"ב "בערכי: חב אל-שאר, ובלעז: קרישון".

מיש	MESGUE / Petit-lait	מישג"א	אי שקלפ"ר ¹⁰
חובץ	Whey	חובץ, מי גבינה	ESCHALFER / Échauffer, enflammer (concernant l'oeil)
			להתלקח, להתחמם (בנוגע לעין)
לזר	BODEKE / Pastèque	בודיק"א ¹²	To overheat, to inflame (concerning the eye)
חלתי	Watermelon	אבטיח (בערבית)	CHACIDE / Chassie
			Excessive mucus discharge
	POMELS / Pommettes, gonflements de la joue	פומיל"ש	ESPOINTES / Élancements (dans l'oeil)
לה ע"ב מיש	Bulgings of the cheeks	בליטות הלחיים	Shooting pains (in the eye)
חובץ	BASTELS / Bâts	בשטייל"ש	CLOG / Clou, ulcère
ל ע"ב ברי	Pack-saddles	אוכפי משא	Boil, ulcer
ערש	CROSTE / Croûte (de sang)	קרושט"א	UVELE / Uvule
	Crust (of blood)	קרום (של דם)	Uvula
ל ע"א בולי	ALUM / Alun	אלום ¹³	EGRUM / Aigreur
פטרי	Alum	צריף	Sourness
קיבי	BEISE / (All.) Alun	בייס"א	MENTE / Menthe
יתר	(Germ.) Alum	צריף (בגרמנית)	Mint
	ROSE / (Terre) rouge	רוש"א	MARUBIE / Marrube
ל ע"ב פינג	Red (earth)	(קרקע) אדומה	Marrubium
גרגר		פלומי"ר	SADREE / Sarriette (plante)
ארז	PLOMER / Revêtir, recouvrir de plomb (un vase d'argile)		Savory (plant)
חמר	To cover or plate with lead	לצפות, לכסות בעופרת	POLIOLE / Pouliot (plante)
ל ע"א רבדי	BOTZ / Outre de peau épaisse	בוט"ץ	A type of mint (plant) (נענע / מגטה)
(מים)	Leather bag, pot	קנקן, נוד מעור	EBRES / Diaphragme
אנגי	PORT / Port (de mer)	פור"ט	Diaphragm
צלופ	Seaport	נמל	MIREDOIR / Miroir
ל ע"ב מול	FORJIER / Fouiller, farfouiller	פורזי"ר ¹⁴	Mirror
רכים	To search, rummage	לנבור, לחטט	HUMER / Humer, avaler en aspirant

הערות והארות

- מה ע"כ 10. רש"י ד"ה "דקדחא" - ראה רש"י במסכת ביצה (כב ע"א ד"ה "קדחתא"): "לשון קדחתא קאפי (ורברים לב-כב; ירמיהו טו-ד), שורפת. והוא שקורין אי שקלפיישוין [Fièvre / ESCHALFEISON] chaude, שמשמעותו: התחממות, קדחת".
11. רש"י ד"ה "תחלי דבי כיתא" - ידק זה מוכר במשנה במסכת מעשרות פרק ד משנה ה, וראה שם ברע"ב "בערבי: חב אל-שאר, ובלעז: קרישין".
12. רש"י ד"ה "אבטיח" - בויהו של האבטיח נחלקו רבותינו הראשונים. כמבאר (יא-ה) לזעו רש"י "אבטיחים - בודיק"ש [BODEKES] (על-פי כתבי יד מרויקים, ראה אוצר לעזי רש"י לעו 3212). בודיק"ש הם מה שקרוי גם בלשוננו אבטיחים. בשיטה זו נוקטים גם האבן-עזרא (שם), הרד"ק בשורשי (שורש 'בטח'), והרמב"ם בפירושו למשנה במסכת תרומות (פרק ח משנה ו). ואילו יונתן בן עוזיאל (כמבאר שם) מתרגם את האבטיחים במלת "מלפפוניא", וראה עוד בערוך (ערוך 'מלפפון') ובערוך השלם שם.
- ברש"י שלפנינו מודפס "אבטיח" - מלפפון מלון בלעז, וראה שפול כאן שיבוש על גב שיבוש. דרמסטטר (בספרו "לעזי רש"י בתלמוד" המהווה יסוד לחקר הלעזים ברש"י) מצין שבכתב-היד היחיד המצוי בידיו על רש"י כאן, הוא כתב-היד שבספריית 'תלמוד תורה' בליוורד, לא כתובים המילים "מלפפון מלון" אלא "אלבודיק"א" שהוא הפרי שאנו מזהים היום בשם אבטיח. (חשוב
- להרגיש ולציין, שהקידומת "אל" היא תוספת של המעתיקים בפרובנס שתרגמו מלה זו לשפתם שמקורה בערבית. ראה רש"י במסכת סנהדרין פב ע"ב ד"ה "ופנחס לא היה יודע". אבל אבטיח בצרפתית עתיקה נקרא "בודיק"א" (בלבד). עוד מוסיף דרמסטטר, שלאחר-מכן בדפוס סוצנינו - שהוא על-פי כתב-יד פירוז - מופיע הלעז בתרגום לאיטלקית של או "מלון" [כיום, אבטיח באיטלקית אינו מלון].
- כנראה שכתקופה מאוחרת יותר נוספה מלת "מלפפון" (אולי על-פי תרגומו של יונתן בן עוזיאל) ונשמטה מלת "אלבודיק"א" ונוצר הכיתוב המשובש הנדפס אצלנו.
13. רש"י ד"ה "מחפורת של צריף" - אלום הוא שם כללי לכמה מיני גופרת כפולים. צריף - הוא מלח גבישי, חיור, המורכב מגופרת האשלגן וגופרת החמרן. סגולתו לכורץ.
14. רש"י ד"ה "זאין מפקפקין בה" - את הפועל הזה מצינו במסכת שבת (קל ע"א ד"ה "יקרו") לה ע"א במשמעות של "לקדוח, לנקר", ובמסכת ביצה (לג ע"א ד"ה "לחצוץ בו שיניו") במשמעות של "לחצוץ שיניים". וראה עוד במחברת מנחם (ערוך 'כרש'), דונש (עמוד 33) ותשובות התלמידים (עמודים 36, 43) על הפסוק "יכרסמנה חזיר מיער" (תהילים פ"ד), ובמה שכתבנו במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת בבא-קמא ט ע"ב.

PLATE / Platte מ ע"א	פֶּלֶט"א	MESGUE / Petit-lait	מִישָׁג"א
Flat	שטוחה	Whey	חובֶץ, מי גבינה
ALBUM / Blanc d'oeuf	אֶלְבוּם	LAZRE / Laser (plante)	לָזֶר"א
White of the egg	חלבון	Laserwort (plant)	חלתית
MOIOL / Jaune d'oeuf	מוֹיֹל	MESGUE / Petit-lait	ה ע"ב מִישָׁג"א
Egg yolk	חלמון	Whey	חובֶץ, מי גבינה
BOTEREL / Crapaud	בוֹטֶרֶי"ל	BREZ / Berceau	ה ע"ב בְּרִי"ץ
Little toad	קרפדה (קטנה)	Cradle	ערש, עריסה
VESIE / Vessie מ ע"ב	וִישִׁיָּא"ה ¹⁸	BOLEIZ / Champignons	לח ע"א בּוֹלֵי"ץ
Bladder	שלפוחית (שְׁחִיָּה)	Mushrooms	פטריות
MOLS / Mous	מוֹל"ש	CHEVILE / Cheville, tenon	קִיבִיל"א
Soft	רכים (זתים מרוככים)	Peg, Hook, Wedge	יתד, וו
PILE / Pile, tas	פִּיל"א	FENOGRÉ / Fenugrec (plante)	לח ע"ב פִּינוֹגֶר"י ¹⁵
Pile	ערמה, גל	Fenugreek (a Greek trefoil used as spice)	גרגרנית יוונית (חילבה)
PELOTE / Pelote, boule	פִּלוֹט"א	ARZILE / Argile	אֶרְזִילָא"ה ¹⁶
Ball	גולה, כדור	Clay, mud	חמר, טיט אדום
JALEMELS / Chalumeaux, flûtes מ ע"א	ז'אֶלְמֵי"ל"ש	RABDES / (Eaux) torrentueuses	לט ע"א רַבְדִּי"ש
Pipes, flutes	חליליות	Stormy (waters)	(מים) סוערים
CORDES / Cordes (musique)	קוֹרְדִּי"ש	ANGILE / Anguille	אֶנְגִילָא"ה ¹⁷
(Musical) cords	מיתרים (של כלי נגינה)	Eel	צלופח (דג טמא)
LEITUGE / Laitue מ ע"ב	לֵיטוּז"א	MOLS / Mous (olives ramollies)	לט ע"ב מוֹל"ש
Lettuce	חסה	Soft (softened olives)	רכים (זתים מרוככים)
REIOL / Bois de toupie מ ע"ב	רֵינִי"ל ¹⁹		
Spindle	כרכר		

הערות והארות

וכשכא אדם לתופשו מחליק בידו [כיוון שגופו רירי וחלק], נופל ואין לו תפיסה עד שיעפרור בחול [יפור על גופו חול].

18. רש"י ד"ה "בשיפוחא" - הוא מעין בלון קטן ודק שהדג ממלאו באוויר ומרוקנו וכאמצעותו מ"ע הוא צולל או צף על פני המים. וראה במסכת חולין טז ע"ב שרב פפא היה חותך את קרבי הדגים בקרומית של קנה כיוון שהם שקופים.

19. רש"י ד"ה "כרכור" - פירש בערוך (ערך 'כרכר'; הועתק בפירושו רע"ב על המשנה) "יש לאורגים עץ, או עצם, שראשו חד ורומה למחט של סקאין. מעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין ומקרב המבדילין בין שני חוטין העליונים והתחתונים, ומיד נוחים להתפרק העליונים מן התחתונים ונפתחת נפש המסכת לירות בתוכה חוט הערב".

15. רש"י ד"ה "שביליתא" - התלתן הוא צמח מספוא שגרניו משמשים גם לרפואה ולתבלין. עליו הם בעלי שלוש עלעלים, ומכאן שמו תלתן, מלשון תלת. בימינו הוא נקרא: 'גרגרנית יוונית' משום שרמזה הצמח מיוון. וגם שמו בצרפתית (Fenugrec) רומז לכך, כי הסימט grec משמעותה יווני.

16. רש"י ד"ה "גרגשתא" - הטיט האדום שימש לעשיית חביות (רש"י במסכת בבא מציעא ע"א ד"ה "גרגשתא"), וכמו כן עשו ממנו חותמות על שקי כסף, או על מכתבים (פירוש הרמב"ם למסכת שבת פרק שמיני משנה ה; פ ע"ב).

17. רש"י ד"ה "צ'לפוחא" - ראה בערוך (ערך 'צלפוחא') שתיארו: "דג ארוך, עגול, [כדמות נחש].

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתב-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה]
הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

TONELS / Tonneaux Barrels	טונל"ש חביות	REIOL / Bois de toupie Spindle	ריויל כרכר
DOISIL / Trou dans un tonneau A hole in a barrel	דונשיל חור בחבית, ברז	TEILE / Toile, taie de l'oeil Clouding of the eye	טיויל"א ² דוק (קרום דק) על העין
WIZ / Vis Screw	ויץ בורג	PLEIEDE / Pliée Folded up	פלייד"א מקופלת
ESPINLE / (All.) Vis à pressoir (Germ.) Screw of the wine-press	אישפיןל"א ⁶ בורג (בגרמנית)	OKRIN / Cuvette, baquet Wash-basin, bucket	אוקרין ³ קערה, גיגית
ESCUREL / Écureuil Squirrel	אישקורי"ל סנאי	GRESLE / Grêle Hail	גרישל"א ⁴ ברד (כאן במשמעות אבנים קטנות כפיתית ברד)
MESTIER / Armoire pour conserver des aliments A cupboard for storing food	מסטיר מזווה (ארון לשמירת אוכל)	COIN / Coin, pour frapper les monnaies Engraved stamp (for coining money)	קוין חותם (לטביעת מטבעות)
SOLDER / Souder (des métaux) To solder (metals)	שולדיר"ר ⁸ להלחים, לרתך	MEIT / Huche, pressoir pour raisins Bin, wine-press	מיוי"ט ⁵ ערבה, שוקת
ESCUME / Écume Foam	אישקום"א ⁷ קצף	SAC / Sac. Quantité de raisins mis sous le pressoir שק (כמות של ענבים או של זתים שהיו מכניסים בבית הבד או בכית הבד)	ש"ק שק (כמות של ענבים או של זתים שהיו מכניסים בבית הבד או בכית הבד)
ESTENDEILIER / S'étirer, s'étendre To stretch	אישטנדיילי"ר ⁹ להשתרע, להתמתח	Bag. Quantity of grapes put in the press at once	באג. Quantity of grapes put in the press at once
ENTONEDOIR / Entonnoir Funnel	אנטונדוין"ר משפך	PEIL / Barre, perche Bar, pole	פיי"ל מוט

הערות והארות

- כפור - גרישל"א בלעז. וגם בתהלים (קמ-טז) פירש רש"י: "כפור גליד"א בלעז, כלומר כפור הוא בקרח ולא ברד. אבל בתהלים (קמ-ח) פירש רש"י: "וברד - גלצ"א" והיינו קרח. וכל העניין צריך עיון רב.
- נציין, שבשורשי (שרש כפר) כתב הרד"ק: "דק ככפור, כפור כאפר יפור, הוא שנופל בשחר בימי הקור, וקורין לו בלעז קונגלפי" [כנראה צ"ל Congelata שפירושו קפואת]. וכן פירש בפסוק בתהלים.
- רש"י ד"ה "שהוא נוטל" - במסכת פסחים (טו ע"א ד"ה "חבית") ובמסכת מנחות (מח ע"א ד"ה "ה ע"א חבית") נקרא חלק זה של הגת: גת העליונה.
- רש"י ד"ה "כח כחור" - ברש"י שלפנינו מודפס "ובלשון לעז...", וצ"ל "ובלשון אשכנז".
- רש"י ד"ה "עכבר דברא" - הגמרא קובעת שיש הברל בין עכבר-ישוב הנותנים טעם לפגם סח לבין בתבשיל שנפלו בו וכן עכבר-שדה הנותנים דרוקא טעם לשבח. קשה להבין את הדברים וללא פירוש רש"י (שם) שעכבר-שדה הוא בעל-חי אחר הקרוי בצרפתית אִישְקִי"ל (ובלשון-הקודש סנאי).
- רש"י ד"ה "דחלים" - ראה רש"י שמות כה-לא "מקשה תיעשה הקנורה" - שלא יעשנה סח חוליות, ולא יעשה קניה ונרותיה איברים אחרים ואחר-כך ידביקים כדרך הצורפים שקורין שולדיר"ץ בלעז.
- רש"י ד"ה "אמצרי" - ראה רש"י בישעיהו (כח-כ) "כי קצר הפצע מהשתרע" פירש רש"י: ע"ב "מהשתרע - מהשתחא, להאריך אבריו. אִישְקִי"ל יל"ר בלעז".

ברש"י שלפנינו מודפס: "לשון אחר מתשובת הגאונים: מתמוגג אני. אִישְקִי"ל יל"ר בלעז. וגרסין, אימצורי קא ממזדנא." ומחרש"א תיקן הגירסה "אקצורי קא מקצנא", וזאת על-פי דברי הערוך (ערך 'מצר' - ב) שכתב: "אקצורי קא מקצנא, פירוש: כדכתיב יְיוֹדֵד הַפֶּצַר, (מלכים ב-דלח), והוא פישוט עצמות". בשונה מכל המפרשים שפירושו ש"יוזרר" הוא עיטוש, פירש בעל הערוך שהוא פישוט עצמות; מכל-מקום לעניינו מתאים פירוש זה עם הלעז המובא ברש"י.

- רש"י ד"ה "כרכור" - פירש בערוך (ערך 'כרכר'; הועתק בפירושו רע"ב על המשנה) "יש לאורגים עץ, או עצם, שראשו חר ודומה למחט של סקאין. מעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין ומקרב המבדילין בין שני חוטין העליונים והחתוננים, ומיד נוחים להתפרק העליונים מן החתוננים ונפתחת נפש המסכת לירות כחוכה חוט הערב".
- רש"י ד"ה "דוקין" - ראה מה שהעירו במדור 'לעזי רש"י השלם' למסכת גיטין נו ע"א.
- רש"י ד"ה "דסחיה" - משכילתא ארישה - במסכת שבת (עו ע"ב) מבואר שיש הברל בין משכילתא ל"משכילתא". שניהם ספלים, אלא שמשיקלא הוא ספל גדול שהכל רוחצים ידיהם ורגליהם ממנו (רש"י) ונקרא כך כי מלה זו מורכבת משתי מילים: "מאשי כולא" [רוחצת את הכל] ומשיקלא הוא "ספל קטן ונאה" (רש"י) ונקרא כך כי מלה זו מורכבת משתי המילים: משיקלא וקלא [רוחצת את הכלה].
- הנה, בבבא מציעא (פד ע"ב) פירש רש"י: משיקלי - כמין עריבות קטנות שמשמשין בהן מים ושומכין. ובלשון לעז: אוקרין. ואין זו סתירה, כי ספל גדול הוא עריבה (גיגית) קטנה.
- על מקורה של מלת הלעז אוקרין - שתרגמוה מצרפתית עתיקה וברש"י שלפנינו מודפס "ובלשון לעז...", כתבו דרמסטטר ובלונדהיים (ראשוני וגדולי חוקרי לעזי רש"י) שאכן מקורה בשפה הסלכית שהיא שפת כנען.
- לא שיש להעיר, שבמסכת חולין פירש רש"י את מלת משיקלא במלת לעז אחרת קונג [conge / Auge, baquet] שגם משמעותה ערבה, גיגית. ובהערת רבי ישעיה פיק על הדף: "יתכן להיות משיקלי, עיין לקמן נה ע"ב".

רש"י ד"ה "גיר" - לפי רש"י "כפור" הוא מה שקרוי בלשוננו ברד. וכן גם פירש בעוד מקומות בתלמוד.

לם בשמות (טו-ד) בפרשת המן פירש רש"י: "דק ככפור - שטוח קלוש ומחורב כגליד... שהיה גליד גלד דק מלמעלה". ושם הרי אי אפשר לפרש "ברד". ואכן הוסיף שם רש"י: "כפור - ל"ד"א [JELEDE / Gelée] בלעז" שפירושו (שכבה) קפואה. (למראה הפלא רש"י"ם לעז שם גם כן

ESCHALDER / Échauder	אִישְׁקָלְדִי"ך ¹²	CAROLE / Vase à tubes permettant à plusieurs personnes, disposées en cercle, d'en aspirer le liquide	ע"ב קרול"א ¹⁰
To scald	לחלוט	A cup with tubes for several persons to drink from, in a circle	מחול
RABDES / (Eaux) torrentueuses	רַבְדִּי"ש	RETORTE / Enveloppe maintenant les olives sous le poutre, dans le pressoir	ע"א רִידוֹרְטִי"א
Stormy (waters)	(מים) סוערים	Netting for an olive press	סורג המחזיק את הזיתים בבית הכד
LESCHE / Laiche (bot.)	לִישְׁקָ"א	ESCOVE / Balai	אִשְׁקוֹבִ"א
Sedge (plant)	כריך (צמח)	Broom	מטאטא
GRADILE / Gril	גַרְדִּילִ"א ¹³	MEIT / Huche, pressoir pour raisins	מִיִּי"ט
Grill	מַצְלָה	Bin, wine-press	עֲרֵבָה, שוקת
MOLE / Meule à aiguiser	מוֹלֵ"א	CHENEVAZ / Canevas	חִינִיבִ"ץ
Grindstone	אבן משחזת	A hemp cloth	קנבוס
LIMER / Limer	לִימִי"ך ¹⁴	PAWEIL / Sorte de jonc	פִּוִּי"ל
To file	לפצור	A kind of rush	סוג של סוף, גומא
PLOMER / Revêtir, recouvrir de plomb (un vase d'argile)	פְּלוֹמִי"ך	JONC / Jonc	ז'וֹנְ"ק ¹¹
To cover or plate with lead	לצפות, לכסות בעופרת	Rush, reed	סוף, גומא
TRESTREST / Pénètre, entre bien vers lavant	טְרִישְׁטְרִישְׁ"ט		
To penetrate, infiltrate	מחלחל, חודר בפנים היטב		

הערות והארות

- אבוב של קנת, קְלִימִי"ל [CHALEMEL / Chalumeau, flûte] בלעז, ונקרא כן לפי שהוא חלול ... וגם מזה נקרא מחול, יהללו ה' במחול, עכ"ל הרד"ק.

וראה גם ברש"י עמוס ו- ובמסכת שבת סב ע"ב ד"ה "ולטעמך".

11. רש"י ד"ה "ישל גמי" - ראה רש"י בשמות ב-ג - גמא - גמי בלשון המשנה ובלעז ז'ונק. ודבר זה רך הוא, ועומד בפני רך ובפני קשה.

12. רש"י ד"ה "הכי גרסין בתוספתא חולטין ברותחין או מולגן במי זיתים" - ראה ברש"י למסכת פסחים (לו ע"ב): "חלוט - אִישְׁקָלְדִי"ך [כצ"ל. ESCHALDED / Échaudé], וחשיבות הוא. "אִישְׁקָלְדִי"ך" כאן הוא שם הפועל (לחלוט), ו"אִישְׁקָלְדִי"ך" שם הוא שם התואר (חלוט).

13. רש"י ד"ה "השפור והאסכא" - אִשְׁקָלָה הוא סולם או מערכת מדרגות. ומכאן הועתק השם לכל כלי שבנוי משלבים, כמו המַצְלָה שיש בו שלבים שלבים.

14. רש"י ד"ה "שפה" - מן המלה שָׁפָה אומרים בלשוננו משיף, במשמעות: משחיו. אולם ראה בפירוש המשניות לרמב"ם שכתב: "ואם נועצה בקרקע קשה עשר פעמים - ישחמש בה, וזהו מה שנתכוון בשפה". (וכן פירשו רע"ב ותפארת ישראל). וצריך להבין איך פירוש זה משתמע מן המלה שפה.

"מתמוגג אני" מכאן רש"י (באמצעות מלת הלעז) שפירושו מתמתת אני, היינו מגיע אני אבריי לצדדים. ויש לציין שלשורש 'מוג' ישנם שתי משמעויות: לשון הגעה, כמו בפסוקים "וְהָיָה הָהָמוֹן נְמוֹג" (שמואל א-יד טו) שפירושו רש"י: "כמו נד ונע"; "וְהָיָה בְּאֶרֶץ וְתִמְנוֹג" (עמוס ט-ה) שפירושו רש"י: "ותמוג - לשון נוע"; "וְשָׁמְחִיהָ בְּיַד מוֹגִיךָ" (ישעיהו נא-בג) ופירושו רש"י: "מוגין - מניעין ומטלטלין כמו וְהָיָה הָהָמוֹן נְמוֹג". קרוב ל"מ"ר [CROSLER / Détruire] בלעז, שתרוממו: לנחץ, למרטט. וגם לשון המסה, כמו בפסוקים "נִמְגָה כָּל יִשְׂרָאֵל כְּנֶזֶן" (שמות טו-טו), "בְּרִבְבֵּיהֶם תִּמְלֶגְגָה" (תהלים סה-יא). וראה ביחזקאל (כא-ב) על הפסוק: "לִמְעַן לְמוֹג לֵב" שהביא רש"י את שתי הפירושים: "למוג - לשון הגעה, לשון אחר: לשון דבר נמס".

עכ"פ 10. רש"י ד"ה "קנישקנין" - רש"י מסביר ששמו של הכלי נקרא 'מחול' [קרול"א בלעז] מפני שמוקף קנים כמחולות.

מחול פירושו בלשון-הקודש סביב, כפי שכתב בפירושו (המיוחס ל) רש"י למסכת תענית לא ע"א "מחול - סביב, לשון 'מחול הכרם' (כלאים פרק ד משנה א)". גם מחול במשמעות ריקור, הוא משום שהריקור הוא כמעגל (במחול), וכך גם הכלי שמוקף סביבו קנים קרד מחול. (ומכאן גם הביטוי 'חזור חלילה', חזור חזרה בתנועת מעגל).

שורשו של 'מחול' הוא 'חלל', ראה בר"ק בפרש זה: "ופירוש רבינו שלמה [בישעיהו ה-ב]: 'וחליל

במדור זה באים הלעזים שברש"י - כשהן מאויתים נכון, ומנוקדים להגיה נכונה [לאחר שהוגהו על-פי כתבי-יד] ומולם - הובאו הלעזים כפי שהן נכתבים בצרפתית עתיקה, ובנוסף, משמעותם לצרפתית המדוברת [הצרפתית העתיקה כתובה באות גדולה, והצרפתית המדוברת באות קטנה] הלעזים תורגמו גם לאנגלית, וכמובן - ללשון הקודש

יח ע"ב

אֵשְׁקוֹרְצִי

ESCORCIER / Raccourcir, relever (des vêtements)

להפשיל, להעלות, להגביה (לקצר בגדים)

To shorten by rolling up (clothes)

HANCHE / Hanche

הֶנְקָא

Hip

ירך, מותן

CODE / Coude

קוֹדָא

Elbow

מרפק

BENDEL / Ceinture, bande

בֵּינְדִיל

Band, belt

סרט, חגורה

ANSE / Anse

אֲנֶשָּׂא

Handle

ידית (של כר או של סל)

FONZ / fond

פּוֹנֶץ

Bottom

קרקעית, תחתית

ECRENER / Créneler, entailler

אֵינְקֵרִינִי

To notch, slash

לסדוק

CHARBONEDES / Charbonnées, morceaux de viande grillée sur des charbons

חתיכות בשר צליות על פחמים

Pieces of meat grilled on charcoal

ג ע"א מוֹדֶל־א

MODLE / Modèle (formule de divorce, contrat, etc.)

דגם, דפוס, טופס

Model, example (form of divorce, contract, etc.)

PARASOVIZ / Parfait, complet

ד ע"ב פֶּרַאסוֹבִיז

Perfect, complete

משוכלל, מושלם

יד ע"ב פֶּרִיִּי־ב

לשפשף

ENPLASTRE / Emplâtre

יח ע"א אֵינְפֶּלְסְטֶר־א

Plaster

רטייה, תחבושת (רטובה)

הערות והארות

ראה רש"י דניאל ג-לא נבוכדנצר לכל עממיא "זה טופס כתב אגרת נבוכדנצר המלך שואל לשלום לכל העמים".

ודקויותו של רש"י להתאים לטופס הלעז של דגם ולא של התבנית שהוא יותר מתאים ל"אימוס", דפוס של שתי הלחם, שהם כלים. כן נ"ל.

3. רש"י ד"ה "דשיית מישף" - לעז זה הוא רב משמעותות: לשפשף (כמו כאן), לגרד (כמו במסכת י"ב נזיר מב ע"א בד"ה "נזיר חופף ומפספס" - "חופף. כמו 'חופף' עליו כל היום" (דברים לג-ב) לשון מגרד, ובלעז פריי"ר), לשון חיכוך (כמו במסכת ברכות ו ע"א בד"ה "מחופיא דידהו" - "באין המזיקים וישובין אצלם ומתחככים בהם. 'חופיא' - לשון 'חופף' ומפספס" [שבת דף נ ע"ב]. פריי"ר בלעז). וראה להלן נר ע"א על רש"י ד"ה "חופף".

4. רש"י ד"ה "אווז" - בפנינו תופעה, לא נדירה, בפירוש רש"י: כתב-יד אחד, או דפוס קדמון, כ"ד יצא את הלעז לשפת המדינה בה נכתב או נדפס, כך נוצרה השגיאה בתלמוד שלנו. הלעז מאניק"ו הוא התרגום האיטלקי של הלעז אֲנֶשָּׂא (שמופיע בכתב-יד אחרים ובדפוס ראשון), ומקורו בכתב-יד וויניציא רפ"ט.

וכן קרה במלת "דלית" ונטייתיה המתורגמת על-ידי רש"י ביותר מעשרה מקומות בתלמוד טרין"א, ואילו במסכת בבא-מציעא (קטו ע"ב) מופיע הלעז פליד"א. מקור השיבוש הוא בכתב-יד סונצינו משנת רל"ט, וכנראה שהוא תרגום הלעז בספרדית.

5. רש"י ד"ה "הצורים" - כאן הלעז בא במשמעות "לסדוק". וראה גם במסכת בכורות (לר ע"א ד"ה "הצורים") [הובא גם ברש"י למסכת בבא-קמא (צ ע"א ד"ה "צורים"), ובמסכת בבא-קמא (צח ע"א ד"ה "הצורים"). בכל אותן מקומות השתמש רש"י במלת אֵינְקֵרִינִי במשמעות "לפגום". אולם במסכת פסחים (עז ע"א ד"ה "חתכור") מביא רש"י את המלה זו במשמעות "לחתוך".

1. רש"י ד"ה "ששם אשמים" - מקורה של הלכה זו (שיהא הזבח נזבח לשם אֲשָׁמִים) בפסוק: "עֲלֶה אֶשָּׁה ריח ניחוח לה" (ויקרא א-ט). ושם פירש רש"י: "אשה - כשישחטנו, יהא שוחטו לשם האש. וכל 'אֶשָּׁה' לשון 'אֶש', פּוֹאֵד־א [FUEDE/Feu] בלעז".

הדבר תמוה מה ראה רש"י לתרגם מלת אש המובנת לכל? אולם, המלה הצרפתית פּוֹאֵד־א מקורה במלה הלטינית Focus שיש לה כמה משמעויות: גם אש (אח, קמין) וגם מעון, בית אב Foyer. יתכן שרצה רש"י לרמוז לפסוק "עֲלֶה עַל רָצוֹן מִקְדָּשִׁי וּבֵית מִקְדָּשִׁי אֶפְאֵר" (ישעיהו ס-ז) שהביא הרמב"ן בסוף פירושו על התורה שם ופירש: "לאמר, שיהיו הקרבנות על הרצון שהוא מזבח, ובית תפארתו יפאר בעלותם לריח ניחוח".

2. רש"י ד"ה "הכותב טופס גימין" - במשנה כלים פט"ז מ"ז וטפוס של תפלה מפרש הרמב"ם: "ויש קוראים דפוס והוא התבנית, והכוונה כאן תבנית של עץ שעושין עליה את התפילין של ראש (קאפת)", וכן פירש הערוך (ערך טפס ד'): "טפוס של תפלה, פי' דפוס פורמא (כצ"ל) בלעז, ובו יעשו ד' בתים, דפוס וטפוס אחד הם". וכבר פירש רש"י במסכת סוכה לו ע"א בד"ה גדלו בדפוס: "כל דבר העשוי לעשות כמדתו דברים אחרים על גביו, כמו מנעליך, או בחורב (כמו שתי הלחם) וכו' כגון אלו קרוי דפוס". ובשבת קמא ע"ב שומטין מנעל מעל גבי אימוס, פירש"י: "אימוס - פורמא [FORME/Forne]". וכן לעז רש"י במנחות צד ע"א במשנה, ובדפוס היה עושה אותן (את שתי הלחם) פירש"י: "פורמא".

ההבדל בין הלעזים "מוֹדֶל־א" ו"פורמא" דק מאוד. הראשון תרגומו "דגם" אבל משמעו גם "תבנית", השני תרגומו "תבנית" אבל משמעו גם דוגמה, טופס. (המלה פורמולר משמשת בכמה לשונות (גם ביידיש) לטופס, לשאלון שיש למלאות (ב"תורף"). טופסי דשטרא (ב"ב מד ע"ב) פירש רשב"ם: "הוא שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות". וטופס הוא גם מכתב אחיד לכמה נמענים,